

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

f z e t e k

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”

(Vörösmarty Mihály)

az Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa
XV. évfolyam 167. szám
2011. január

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor
– hívtottan és hívtatlanul – mindenkit szeretettel vár
a Budapest V., Semmelweis utca 1–3. I. emeleti Bartók terembe

Bevezető énekek

„Könyörgünk hozzád, szent Szűz, Istenszüdő Mária, akit beárnyékolt a Magasságbeli ereje és megvilágosított a Szentlélek eljövetele, aki minden létező Teremtőjét megfogantad és megszülted kimondhatatlanul: az általad megtestesülnél járj közbe, hogy üdvözítse lelkünket.”*

Ez évi sorozatunkban olyan saragánokat idézünk, melyeket a liturgia bevezető énekeinek nevezünk. (Latinul: introitus) A mostani szövegében Máriához, az Istenanyához fordulunk, jóllehet az örmény szertartásban a január 1.: Urunk megtestesülésének és nevének ünnepe. (Régi magyar nevén a január elsejét még úgyis említik: kiskarácsony.) Jézus jászla mellett ott volt Mária, kérjük: legyen mellettünk is!

* Szent Liturgia 103. o.

Dr. Sasvári László

Lapunk az interneten: a www.magyarormeny.hu honlapon is olvasható.
Elektronikus levélcímünk (e-mail): magyar.ormeny@t-online.hu

Béres L. Attila

Az együtt ünneplés öröme

A karácsonyt nem elsősorban a fények, sokkal inkább a lélek ragyogása emeli ki a hétköznapokból, teszi felejthetetlenné. A szeretet ünnepén különösen fontos az egymásra figyelés, az együttlét öröme. A Magyarok Háza Csontváry termében szorgos kezek által feldíszított karácsonyfa előtt, a 15. Szent Karácsony ünnepén című ünnepi műsor elején *dr. Issekutz Saroltának*, a Fővárosi Karácsony Klub háziasszonyának két változást kellett bejelentenie. Az ünnepelt, *Dr. Puskás Attila* nem tudott eljönni, mivel kéthónapos kislánya súlyos beteg lett. A másik távol maradó *Flórián Antal* színművész, lábát aznap operálták, helyette *Csengőffy László* színművész szerepelt, akitől – az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és a Fővárosi Örmény Önkormányzat által rendezett műsorban – Erős Attila, Szilágyi Domonkos és Ady Endre egy-egy karácsonyi versét hallottuk. A rendezvény támogatói a Budapest Főváros IX., XI. és XII. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat, valamint Kiss János és családja (Philadelphia) voltak.

A program első részében *Vörösváry Márton Micimackó* című kantatájából részleteket adott elő az újpesti Benkő István Református Általános Iskola és Gimnázium kicsinyek kórusa: *Talabér Anna*, *Valeyos Hanga*, *Szakács Lilla* és *Mátyás Dominika* énekelt, *Németh Kata* fuvolán, *Géczy Katalin* gitáron, *Vörösváry Márton* hegedűn és *Vörösváry Ibolya* brácsán játszott. A karvezető *Zakarné Szarka Zsuzsa* volt.

Minden évben *dr. Issekutz Sarolta* elnök beszámol az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület éves tevékenységéről. A decemberi ünnepi műsorban a 2010-es évről elhangzott beszámolót a 5–7. oldalon olvashatják.

dr. Issekutz Sarolta köszöntője

A beszámoló után a *Szongott Kristóf* díjadás következett – díjazott nélkül. Sajnáljuk, hogy a díjazott *dr. Puskás Attila*, a Marosvásárhelyi Örmény-Magyar Kulturális Egyesület elnöke ezúttal nem lehetett itt közösségünkben, de velünk volt lélekben, és mi is vele. A díjazott nagyméretű fényképét azonban bemutatta *dr. Issekutz Sarolta*, aki méltatta a díjazott munkásságát. (A laudáció, és az eddigi díjazottokról szóló írásunk a 8–11. oldalon található.) A *Szongott Kristóf*ot ábrázoló bronz plakettet minden évben *Szongoth Gábor* adta át a díjazottnak, ezúttal csak a közönségnek mutathatta meg. Az oklevelet az elnök asszony olvasta fel. A díjazottat *Vörösváry Márton*

Benkő István Református Általános Iskola és Gimnázium kicsinyek kórusa

gyönyörű hegedűjátékkal köszöntötte, Csajkovszkij: *Valse Scherzót* adta elő.

A műsor második részében a *Szent Család Plébánia* gyermek színjátszó köre három betlehemes játékkal köszöntötte karácsony ünnepét. Az énekeket betanította *Egyháziné Marthy Katalin*, a perzsa és keleti királyi öltözéket, korhű jelmezeket *Jézus-kori mozaikok*, képek alapján tervezte *Wertán Kinga*. A betlehemes játékokat rendezte és betanította *dr. Kilián Istvánné*.

A tanárnő rövid bevezető előadásából megtudtuk, hogy a betlehemezés a középkorban a templomi szertartás keretében volt beiktatva, a kispapok játszották el Jézus születésének történetét. A betlehemezés mintegy ötszáz évvel ezelőtt profanizáló-

Vörösváry Márton

A decemberi klubdélután közönsége a Csontváry teremben

dott, népi jelleget öltött, népszokássá vált. De a faluban, amikor házról-házra jártak, nem lehetett minden jelenetet előadni időhiány miatt, hiszen sohasem értek volna a végére, ezért egy-egy mozzanatot tanultak be és adtak elő egy-egy háznál. Így egy-egy betlehemes öt-hat perces volt. Egyik háznál a pásztor

jelenetet, a másikon a Heródes-játékot, a három királyok jelenetét mutatták be, minden helyen másikat. A karácsonyi klubdélutánon bemutatott első betlehemi jelenet a régi, történelmi Magyarország legtávolabbi magyar területéről, Csiktaplocáról való, ott gyűjtötték az évszázadokra visszamenő, szájról-szájra öröklődött szöveget, amit végül a 19. század elején leírtak: ez a *Szálláskereső*. A második jelenet a *Pásztorjáték*, – amikor

Az ünnepi est közönsége

a pásztorok beszélgetnek, és az angyal hírül hozza a csodálatos eseményt –, Rozsnyó környékéről való, és a 19. század utolsó harmadában jegyezték le. A harmadikat Szent László idejében, az 1090-es évek elején a győri kispapok, teológusok adták elő, de nem karácsonykor, hanem a Három királyok ünnepén, Vízkeresztkor. A Márton hegye – ma Pannonhalma – kódex-műhelyében, Hartvik apát, győri püspök kérésére írták le.

A fennmaradt iskoladrámának az az érdekessége, hogy az akkori székesegyház alaprajzát is megismerhetjük belőle, ugyanis a rendezői utasítás külön kihangsúlyozta, hogy melyik király melyik oldalkápolna, vagy oltár előtt szerepeljen. A latinul leírt történetre a szertartáskönyvben figyelt fel 1940-ben a zágrábi egye-

tem professzora, és az év december 6-án Budapesten, az Akadémia külön ülésén megállapították az eredetiségét, majd egy év múlva a piaristák bemutatták. A *csillagének* Szent László kori iskoladrámát újra felfedezte – *Dr. Kilián István*, latinról-magyarra fordította *Kardos Tibor* irodalomtörténész.

A gyermekek játékát a hálás közönség nagy tapsal köszönte meg. A karácsonyi ajándékozási hagyomány ezúttal sem szakadt meg, a klub háziasszonya mindenkire gondolt, a gyermekeknek és a felnőtteknek is jutott ajándék. A gyermekek csomagja főleg édességet és mandarint tartalmazott, míg a felnőttek szép örmény kódexmotívumokkal díszített képeslapot kaptak üveges fényképekbe foglalva. Az év utolsó klubdélutánja szíveslátással és könyvvásárral ért véget.

Csengőffy László
színművész

Szent Család Plébánia gyermek színjátszó köre

Beszámoló az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 2010. évi működéséről

Az egyesület működéséhez a tagdíj bevételeket, adományokat és az adózó állampolgárok személyi jövedelemadó 1 %-a felajánlásait (313 498 Ft) használtuk fel. Pályázatot nyújtottunk be az Országgyűlés kisebbségekkel foglalkozó bizottságához, ahonnan 500 eFt támogatást kaptunk, valamint a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítványhoz, amely két megjelent könyvünket támogatja, egyenként 168 eFt-tal. Együttműködési megállapodásokat kötöttünk a Fővárosi Örmény Önkormányzattal és több kerületi örmény kisebbségi önkormányzatunkkal programjaink, könyveink kiadásának támogatására.

Köszönet a pályázati támogatóknak, adományozóknak, az együttműködő örmény önkormányzatoknak a nyújtott támogatásért, amelyet csakis az örmény kultúra megismertetésére, terjesztésére használtunk fel.

Az egyesület idén sem fizetett személyi juttatást az egyesületi munka vezetéséért, elvégzéséért, sem irodai rezsiköltséget az egyesület működtetéséért, csupán helyiségbérleti díjat.

A Fővárosi Örmény Klub 15. évét zárjuk változatlanul nagy sikerrel, melyet a soha el nem maradt klubdélutánok látogatottsága (80-150 fő) is bizonyít. Vál-

dr. Issekutz Sarolta elnök asszony
beszámolója

tozatos programjait az egyesület képviselőiből alakult kerületi örmény önkormányzatok (idén az I., II., VI., VIII., IX., XI., XII., XIII., XVI. ker.), a Fővárosi Örmény Önkormányzat, valamint az EÖGYKE rendezte önállóan, vagy társultan más örmény önkormányzattal. A klubok műsorai minden év végén összesítésben megjelenik a de-

cemberi füzetekben, hogy visszaemlékezzünk gazdag programjainkra, sikeres együttléteinkre.

A mai ünnepi karácsonyi klubestet az EÖGYKE és a Fővárosi Örmény Önkormányzat rendezte, melyhez rendkívüli támogatást nyújtott a Ferencvárosi-, XI.- és XII. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat, valamint Kiss János és családja Philadelphiából. Köszönjük, hogy lehetővé tették közel 40 gyermek részvételével a mai klubest megrendezését, és hogy mindenkinek – gyermeknek és felnőttnek is – jut ismét egy kis karácsonyi ajándék, mint ahogy ez már megszokott a közösségünkben. Mint minden hónapban eddig, a havi klubestek vezetését, a hangosítást, műszaki berendezések és eszközök biztosítását, szállítását és üzemeltetését változatlanul az egyesület biztosította. Reméljük, hogy jövőre is biztosítani tudjuk a már megszokott színvonalon a klub működtetését.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek, kulturális és információs havilapunk XIV. évfolyama jelent meg idén igen gazdag anyaggal, 40–60 oldal terjedelemben (átlag 46 oldal), 1350 példányban, valamint 200 pl-ban a 2010. füzetek évkönyv, két kötetben. A www.magyarormeny.hu honlapunkon valamennyi megjelent füzet és meghívó olvasható. A honlap statisztikai kimutatása a világ minden tájáról igen nagy létszámban jelzi az olvasókat.

Köszönet a Fővárosi Örmény Önkormányzatnak és a Ferencvárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzatnak, mint fő támogatóinknak, valamint a II., VIII., XI., XII., XIII., XIV. és XV. kerületi örmény önkormányzatoknak, magánszemélyeknek, hogy támogatásukkal hozzájárultak a füzetek megjelentetéséhez. A füzetek és évkönyv eljutott a közgyűjtemények olvasópolcára és gyűjteményébe idén is.

2010 nagyon fontos év volt, és nemcsak a közösségünk életében. Országgyűlési képviselőválasztás és kormányváltás, valamint önkormányzati és kisebbségi önkormányzati választások is zajlottak. Most értünk el az igazi rendszerváltozáshoz, amely lehetőséget teremt mindannyiunk számára a tisztességes, konszolidált élethez. Azonban a jelenlegi súlyos gazdasági és morális válságból csak úgy tudunk kiemelkedni, a felelősségre vonják azokat, akik előidézték azt, haszonélvezői voltak. És ez vonatkozik a kisebbségi közéletre is.

Az őszi választáson egyesületünk nagyon szép eredményt ért el. Csak Budapesten indítottunk jelöltek és az országosan indult 7 örmény szervezet közül a legtöbb képviselőt tudtuk bejuttatni a fővárosi kerületi örmény önkor-

mányzatokba. Ahogy a korábbi ciklusban, ugyanúgy 11 kerületi örmény önkormányzatot tudunk létrehozni tisztán EÖGYKE képviselőkből, azaz 44 képviselőnk jutott mandátumhoz az I., II., VI., VIII., IX., XI., XII., XIII., XIV., XV. és XVI. kerületben.

A fővárosi és országos örmény választásokat 2011. január 9-re tűzték ki, a napokban zárult le a képviselői listaállítás. Reményeink szerint a fővárost ugyanúgy meg tudjuk többségében szerezni, mint ahogy eddig, s tudjuk folytatni a kizárólag az örmény kultúrára, örmény katolikus hitéletre hangsúlyt helyező tevékenységünket. Képviselőink lesznek az országos szervezetben is.

Idén két könyvet adtunk ki: *Gudenus János József: Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája*, amely november 11-én került bemutatásra az OSZK Dísztermében. Tíz év munkája 980 oldalon, 5 500 családnévvel a névmutatóban. Igényes kivitellű könyv, súlya 2,36 kg. Köszönet a támogatóknak, hogy sikerült e igen költséges könyv megjelentetése.

Délvidéki örmény nemesek, Elemér – Écska – Nagybecskerek c. tanulmánykötet (gyűjtötte, átdolgozta és szerkesztette dr. Issekutz Sarolta) sok képanyaggal tegnap jött ki a nyomdából és január 20-án fogjuk bemutatni itt a klubban. Délvidéki látogatásaim eredménye, mely az erzsébetvárosi Kiss, Lázár és Dániel családok délvidéken gyökeret vert ágait mutatja be, köztük Kiss Ernő aradi vértanú családját. Nagyon érdekes kortörténet a XVIII. század utolsó évtizedeitől kezdődően.

Valamennyi könyvünket a közgyűjteményeknek adományoztuk, ezzel is gazdagítva a hazai örménységről létrehozott örmény alkönyvtárakat.

Részt vettünk a kerületi rendezvények létrehozásában, így pl. a II. kerület *Kőország* c. fotókiállítását és a megnyitóműsort rendeztük, valamint az Ízek utcája gasztronómiai bemutatóját.

Megpendült az örmény katolikus hitélet is az Orlay u-i templomunkban, amelyhez sokban hozzásegített az örmény szabadsághőseink emlékfalánál való koszorúzási ünnepségek megszervezése, a Világosító Szent Gergely és a Fogolykiváltó Boldogasszony búcsú megihitt hangulata és a havonkénti zenaagapék is.

Idén is sikeres volt a barangolások őseink földjén rendezvényünk Erdélyben és a brassói örmény találkozó. Részt vettünk a szamosújvári és erzsébetvárosi örmény katolikus búcsúkon és találkoztunk mi elszármazottak az ott hon maradottakkal.

Aradi Vértanúink emlékünnepségét megtartottuk és koszorúztunk Budapesten és Eleméren, Nagybecskerekben is, elnökünk részvételével.

Megérhettük, hogy most már az örményeknek szentje is van, Dr. Bogdánffy Szilárd titkos püspök vértanú boldoggá avatásán október 30-án részt vehetett elnökünk a nagyváradi székesegyházban.

Részt vett egyesületünk idén is a kisebbségi konferenciákon, így elnökünk előadást tartott Gyergyószentmiklóson *Az örmény múlt és hagyomány Erdélyben* c. nemzetközi történész konferencián; részt vett családtörténeti konferencián a Hadtörténeti Intézetben; a *Szörvány-magyarságért* tartott konferencián, valamint a Parlamentben az Európa örökölt kulturális sokszínűsége megőrzéséről szóló *Örökség a jövőnek* című nemzetközi konferencián. Elnökünk valamennyi helyen és a kisebbségi ombudsmannál

is módot talált arra, hogy kifejtse álláspontját a hazai örménység kétnyelvűsége, az erdélyi örménység magyar anyanyelvűsége elfogadtatása ügyében.

Jelen voltunk az '56-os Pongráz Ödön temetésén Kiskunmajsán és Pongráz Gergely emlékére a Kiskunmajsai 56-os múzeum alapításának 11. évfordulójára rendezett ünnepségen is.

Koszorúztunk Agárdy Gábor emléktáblájának felavatásán, és leróttuk kegyeletünket Bánffy Gyuri bácsi temetése alkalmából is.

Gyűjtöttünk és adtunk adományt az árvíz- és vörösiszap károsultjai javára, az eleméri róm. kat. templom felújítására, a szamosújvári Mezőségi Kemény Zsigmond Szórványoktatási Központ felépítésére téglajegyek vételével; támogattunk könyvkiadást is ez évben.

Idén is adományoztunk *Szongott Krisztof díjat* – immár 12. alkalommal – *Dr. Puskás Attila* latin-, vallástörténet- és egyházi művészettörténet tanár, a Marosvásárhelyi Örmény Magyar Kulturális Egyesület elnökének, aki elévülhetetlen érdemeket szerzett egyházi és világi területen egyaránt az örménymagyarság, magyarörménység kultúrájának, közösségeinek, identitásának megmaradásáért.

Az EÖGYKE büszke az ez évben végzett munkájára és eredményeire. Reméljük a januári választások sikerességét, hogy a következő négy évben is az örmény közösségünk identitásának megerősítésén, az örmény kultúra terjesztésén és megőrkítésén dolgozhatunk. De ehhez szükség van több munkáskézre is.

dr. Issekutz Sarolta elnök
(Elhangzott 2010. december 16-án a Fővárosi Örmény Klubban)

Dr. Puskás Attila

Laudáció

1974. március 31-én született Marosvásárhelyen. Szülei Puskás István tanár és az örmény gyökerű Pápai Mária gyermekorvos, akinek nagyanyja Szentpétery Róza volt.

Az általános iskolát Baróton végezte, illetve a 8. osztályt már Brassóban, és itt is érettségizett a Természettudományi Líceum elvégzése után. A Gyulafehérvári Hittudományi Főiskolán tanult 1992–95-ig, majd a Pápai Gergely Egyetemen, Rómában szerzett egyetemi oklevelet. 1999–2001 között folytatta tanulmányait Rómában, ahol mestri oklevelet szerzett fundamentális teológiából. 2002–2005-ig Budapesten, a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen képezi tovább magát, majd a fundamentális teológiából doktori oklevelet szerez. Közben 2001–2003-ig Rómában a Pápai Kleti Intézetben is tanul örmény nyelvet és történelmet.

2003–2006-ig a Gyergyószentmiklósi Örmény Katolikus Plébánia plébánosa, egyúttal a Romániai Örmény Katolikus Ordinariatus általános helynöke. 2008-tól a Bolyai Farkas Elméleti Líceum latin- és valástörténet tanára, valamint a Re-

formátus Kollégium latin- és egyházi művészettörténet tanára Marosvásárhelyen.

2010-ben a Román TV Marosvásárhelyi Regionális Stúdió vallási műsor-szerkesztője.

Több nyelven beszél, így német, olasz, román, örmény és latin nyelven.

2007-ben alapítja meg a Marosvásárhelyi Örmény Magyar Kulturális Egyesületet, amelynek elnöke. (Az egyesület létrehozásánál az EÖGYKE is bábkodott). Az egyesület a marosvásárhelyi örmény gyökerűeket fogja össze havi Örmény Estjeivel, amelyeken az örmény kultúra egy-egy szeletét mutatják be. Célja, hogy erősítse a helyi közösség örmény identitását, és az örmény történelmi jelenlétet tudatosítsa Marosvásárhelyen.

Előadások, könyvbemutatók, kiállítások színesítik ezáltal a marosvásárhelyi kulturális életet. Az egyesület tevékenységi területei: az örmény kultúra és vallás, örmény kutatások támogatása, örmény gyökerek kutatása Marosvásárhelyen és Erdélyben. Kapcsolatban van Erdély minden örmény közösségével, marosvásárhelyi egye-

letekkel. Közös kiállításokat, kirándulásokat szervez, valamint kapcsolatot tart fenn a magyarországi örmény egyesületekkel, elsősorban az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesülettel.

Dr. Puskás Attila fiatal kora ellenére hatalmas tudást halmozott már fel, amelyet nemcsak a marosvásárhelyi örmény közösség és a vásárhelyi tanuló ifjúság számára ad át, – korábban pedig a gyergyószentmiklósi hívek és ifjúság számára –, hanem a rádióhallgatók részére is egyházi témájú előadásaival. Emellett rendszeres résztvevője örmény tudományos konferenciáknak (Budapest, Piliscsaba, Gyergyószentmiklós, Segesvár, Kolozsvár), és rendszeresen jelentkezik publikációival a szamosújvári Armeniában, több helyi újságban, valamint az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek hasábjain, ahol évek óta az Örmény-magyar gyermekrovat szerkesztője. Tanulmányai konferenciakötetekben, vagy társszerzőként tematikus könyvben is megjelent, mint pl. az Örmény halottkultusz és temetkezés, Erzsébetváros és örmény katolikus temetője c. könyvben *Az örmény halotti szertartás és teológiai gyökerei* c. tanulmánya (Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, Buda-

pest, 2009), amelynek kapcsán az Ő és felesége nevéhez fűződik az erzsébetvárosi örmény katolikus temető síremlékeinek megtisztítása, feltérképezése és fotózása is.

Nős (felesége ugyancsak erdélyi örmény származású), egy kislány – Réka édesapja.

Megállapíthatjuk, hogy Dr. Puskás Attila fáradságot nem kímélve tanít, szervez, kutató, ír, előad, értékeket ment, barangolásokat vezet, azaz egy igazi közösségi vezető, aki boldogan osztja meg tudását másokkal, s ezáltal boldoggá teszi azokat is. A tudáson kívül szeretetet ad és szeretetet kap.

Már az eddigi életműjével is rászolgált arra, hogy az 1999-ben alapított *Szongott Kristóf díjat* az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület Neki ítélje oda, hiszen „...a magyar-örménység közösségéért, kultúrájának megmaradásáért, határainkon túl élő közösségeinkért működve **elévülhetetlen érdemeket szerzett**” egyházi és világi területen egyaránt. Kívánjuk, hogy jó egészségben sokáig éljen szerető családjában, valamint közössége körében és segítse az erdélyi örménymagarság kultúrájának, közösségeinek megmaradását.

dr. Issekutz Sarolta

(Budapest, 2010. december 16.)

Szongott Kristóf halálának 104. évfordulójára

A mai erdélyi örmény gyökerűek sohasem feledhetik el, hogy kinek köszönhetik azt a tudást, amely őseik múltját, történelmét, kultúrtörténetét, életvitelét, hagyományait, eredményeit, híres családjait, az örmény nevek etimológiáját, stb. feltárta és megmentette számukra. Szongott Kristóf (1843–1907. janu-

ár 24.) szamosújvári főgimnáziumi tanár, író és szerkesztő, kiadó-tulajdonos kutatásaink és fáradhatatlan munkabírájának köszönhető, hogy megírta a *Szamosújvár szabad kir. város Monográfiája* c. 4 kötetes művét, a *Magyarhoni örmény családok genealógiája* és számos más könyvet és kiadványt. Megin-

dította az *ARMENIA magyar-örmény havi szemlélt* 1887-ben, amely csak halálával szűnt meg. A havilap 21 évkönyv formájában is megjelent, összesűrítve a hatalmas tudásanyagot. Ezen felbecsülhetetlen adattárat az EÖGYKE a közeljövőben CD-n jelenteti meg, hogy mindeki számára elérhetővé váljon.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület példaképének tekintti Szongott Kristóf munkásságát. Rá emlékezve és emlékeztetve indította el 1997-ben az *Erdélyi Örmény Múzeum* könyvsorozatát, hogy buzdítsa közössége tagjait, tárják fel és az egyesület közreadja a Szongott Kristóf halála óta az erdélyi örményekre vonatkozóan történeteket, kutatási eredményeket, tanulmányokat, irodalmi alkotásokat, stb.

Rá emlékezve alapította meg az egyesület 1999-ben a *Szongott Kristóf-díjat* is, hogy évente jutalmazza azon személyeket (élőket és holtakat), „*akik a hazai magyar-örménység közösségéért, kultúrájának megmaradásáért, határainkon túl élő közösségeinkért működve elvégezték érdemeiket szereztek.*” A díj – mely Szongott Kristófról készült bronz plakettből (13 cm) és oklevélből áll, könyvajándékokkal kísérve – minden év decemberében, az ünnepélyes karácsonyi klubrendezvény keretében kerül átadásra, idén a 12. alkalommal a 20. kitüntetettnek.

Szongott Kristóf-díj kitüntetettjei:

1999 Páter *Fogolyán Miklós Lukács* (posztumusz), Szent Lázár szigeti mechtarista szerzetes, Gyergyószentmiklós örmény katolikus plébános

Vákár Tibor építész-, képzőművész

2000 *Korbuly Domonkos* (posztumusz) armenológus

Dr. Szentpétery Tibor fotóművész, a Budapesti Örmény Katolikus Lelkész-ség egyházi gondnoka

2001 Páter *Kádár Dániel Antal* C.M.Vind (posztumusz) bécsi mechtarista szerzetes, örmény katolikus plébános, az Orlay u-i objektum létrehozója

Dr. Hovannesian Eghia (posztumusz) ügyvéd, író, könyvkiadó

2002 *Dr. Csordás Eörs* kanonok, a Pazmaneum rektora

Dr. Semjén Zsolt helyettes államtitkár, parlamenti képviselő

2003 *Lengyel Ákosné* néprajzos

Gabányi János (posztumusz) tanár, helytörténész

2004 *Dr. Száva Tibor Sándor* gépészmérnök, családtörténeti író

Dr. Schiütz Ödön (posztumusz) armenológus, az MTA külső tagja, az ELTE professzora

2005 *Vicelár Mária*, örmény katolikus egyháztanácsos (Erzsébetváros)

2006 *Vitéz Bálint Tiborné sz. Kovács Júlia* magyar és történelem szakos tanár, könyvtáros, az Armenia Örménymagyar Baráti Társaság elnöke

Dr. Issekutz János (posztumusz) bíró, ügyvéd és jogtanácsos, a XII. ker. Örmény Kisebbségi Önkormányzat elnökhelyettese, az Örmény Katolikus Plébánia ügyvédje és egyháztanácsosa

2007 *Tutsek János* (posztumusz) okleveles gépészmérnök, fotóművész, az örmény katolikus egyháztanács volt elnöke

2008 *Wertán Zsoltné* okleveles vegyi-gépészmérnök, az örmény katolikus gondnokság tagja, örmény kisebbségi képviselő,

Zakariás Antal Dirán okleveles közgazdász, örmény kisebbségi képviselő,

az örmény katolikus gondnokság világi elnöke

2009 *Balázs Bécsi Attila* tanár, művészettörténész, a TÉKA Alapítvány (Szamosújvár) igazgatója, a TÉKA Művelődési Alapítvány és a TÉKA Művelődési Központ vezetője, Kolozs megyei tanácsos

2010 *Dr. Puskás Attila* latin-, vallástörténet- és egyházi művészettörténet tanár, a Marosvásárhelyi Örmény Magyar Kulturális Egyesület elnöke.

Büszkék vagyunk díjazottainkra és munkásságukra. Köszönjük.

dr. Issekutz Sarolta

Országközi beszámoló

Az „*Örökség a jövőnek*” címmel, **2010 november 25-én, az Országközi Felsőházi termébe összehívott konferenciáról.**

A konferencia Európa örökölt kulturális sokszínűsége megőrzésének témakörével és jelentőségével foglalkozott.

Az előadói kör a magyar és nemzetközi kutatóintézetek vezető képviselőiből, egyetemi oktatóiból, a hazai és külföldi kisebbség meghívott prominens képviselőiből tevődött össze.

A konferencia aktualitását az adja, hogy 2011-ben az Európai Unió elnökségét Magyarország adja és ez az országközi fórum hivatott bemutatni és definiálni Európa kulturális sokszínűségét és feltárni a megőrzés lehetőségeit.

A meghívott hazai és külföldi hallgatóság a Felsőházi terem felét foglalták el. Az előadások nyelve magyar és angol volt. Az angol-nyelvű előadásokat fülhallgatón keresztül magyar szinkrontolmácsolás segítette.

A konferenciát *Kövér László*, az Országgyűlés elnöke nyitotta meg. A bevezető előadást *Androulla Vassiliou*, az Európai Bizottság oktatásért, kultúráért, többnyelvűségért, sportért, médiáért és ifjúságért felelős biztosa tartotta, majd az általános bevezetőket *Győri Enikő* Eu

ügyekért felelős államtitkár a kulturális sokszínűség szerepéről és *Szőcs Géza* kultúráért felelős államtitkár ismertette, az örökölt kulturális sokszínűség megőrzésének közép-európai esélyeit.

Ezután a konferencia a meghívottakat álló fogadással vendégelte meg, majd délután a tanácskozás további három helyen, négy szekcióban folytatódott.

Az „A” szekció előadója *Kazimierz Wóycicki*, a Szeim külügyi Bizottságának tanácsadója volt. Történelmi visszatekintésben beszélt a Sztálin-Ribbentrop-paktum Közép-Európát sújtó káros következményeiről, a geopolitika és a hidegháború Közép-Kelet-Európát megosztó negatív hatásáról. *Korhecz Tamás*, a Vajdasági Nemzeti Tanács elnöke, a sokszínű és heterogén szerb kultúrát ismertette és a Nemzeti Tanács szerepét az oktatás és közművelődés területén, amely a sokszínűség értékeinek védelmét és megőrzését szolgálja. *Bakk Miklós*, a kolozsvári Babes-Bolyai Egyetem docense azt fejtegette, hogy Európa az államok szövetsége vagy a Régiók Európája legyen-e? A terület kiegyenlítés a kulturális és nyelv-

vi lehetőségek hordozója lehet – mondta. Beszült arról is, hogy 2,5 székely megyét megilletne a területi autonómia, melyhez Magyarország segítsége a megvalósítás szakítóprijójára lehet.

A „B” szekcióban *Toader Nicoara*, a Babes Bolyai Egyetem rektor-helyettese, *Jarmila Lajcáková* a pozsonyi Etnikum és Kultúra Kutatás központjának munkatársa, Kalapis Stoján, a Nagybecskereki Emmaus Kollégium igazgatója és *Orosz Ildikó*, a Kárpátaljai Magyar Pedagógus Szövetség elnöke, az örökölt kulturális sokszínűség hatása az oktatói és kutatói jelen átalakulására – témakörrel foglalkoztak.

A „C” szekcióban a határon átnyúló és közös tárgyi és szellemi kulturális örökség védelme és a többnyelvűség témakörével *Lőrincz Zoltán* művészettörténész, a kaposvári egyetem tanszék-vezetője, *Guttman Szabolcs* építész, a Romániai Építész Kamara erdélyi fiók-

szervezetének elnöke és *Soós Gábor*, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal vezető tanácsosa foglalkozott, aki részletesen ismertette a Szellemi Kulturális Örökség megőrzéséről szóló UNESCO egyezményt (2003), amelyhez hazánk is csatlakozott 2006-ban.

A „D” szekció a kulturális sokszínűség gazdasági vetületeit elemezte. Az előadók két európai nemzeti és kisebbségi szervezet igazgatója és a gyöngyösi Károly Róbert Főiskola adjunktusa voltak.

A konferencia összefoglaló előadását a Felsőházi Teremben *Gál Kinga* EU parlamenti képviselő tartotta, majd záróbeszédet *Tőkés László*, az Európai Parlament alelnöke mondott.

A „Heritage for the Future” tanácskozáson az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületet hárman képviseltük: *dr. Issekutz Sarolta* elnök és *Heim Pál* képviselővel együtt.

Zakariás Antal Dirán

Fővárosi Örmény Klub

2011. január 20. (csütörtök) 17 óra

Magyarok Háza, Budapest V., Semmelweis u. 1–3., I. emeleti Bartók terem

Könyvbemutató

- *Gudenus János József: Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája* (Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, Budapest, 2010). A szerző a helyszínen dedikálja könyvét.
- *Délvidéki örmény nemesek – Elemér, Écska, Nagybecskerek* (szerkesztette: dr. Issekutz Sarolta, EÖGYKE Budapest, 2010)

Filmvetítés

- *Családmese: Issekutz család* (szerkesztő: Borbás Mária, Hír TV, 2007)

Rendező: A Fővárosi Örmény Önkormányzat és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
Támogató: Józsefvárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat

Gazdag Ervin

Az écskai uradalom – a Lázár család története*

A törökök utolsó betörése a Temesi Bánságba

Lázár János csatája a törökökkel

(2. rész)

Kicsit több mint egy évtizeddel később az écskai nagybirtok Dél-Magyarország egyik nagyon jelentős helyévé válik. A császárság e részében lévő, legfrequentáltabb hajókikötővel rendelkező faluja nagy sebességgel fejlődik. Emellett nagyon fontos, mint szárazföldi, és mint vízi közlekedési útvonal is. A törökök már régen, 1717-ben elhagyták a Bánságot, de még időszakosan mindig betörték, hogy fosztogassanak, raboljanak és gyújtogassanak. A két birodalom dunai határa eléggé nyugtalan volt ebben az időben.

Régóta nem volt háború! Csak dolgoztak, építettek és egyre jobban éltek az emberek. Ez az állapot nem tarthatott sokáig. A Temesi Bánság nyugodt életének, és a mi falunkénak is a törökök Dunán keresztüli betörése vetett véget 1788 szeptemberében. A harcra uralkodó nehéz helyzet miatt II. József császár már harmadik alkalommal, sürgősséggel érkezik a Bánságba. Zemonyon (Zemun) és Pancsován (Pančevo) keresztül indul el Karánsebesre, hogy saját egységeivel segítse a védőket. Azonban szeptember 14-én belerohannak a szlatinei csatába, ahol megverte őket Jusuf pasa, a nagyvezér. Galoppban menekül a császár a csataterőről, és épphogy megmenekült.

A győzelemtől lelkes török könnyű lovasság gyorsan haladt előre, és már október 4-én elfoglalták Orlódot (Orlovat). Écskán pánik tör ki, a helyiek menekülnek az oszmánok betörése elől, és már másnap, Becskereken keresztülhaladva, megérkeznek Aradácba. A földbirtokos legidősebb fia, Lázár János hatvan

felfegyverzett lovassal, akik éjszaka a határon őrködnek és felügyelik a falun áthaladó utakat, valamint testvéreivel, Ágostonnal, aki átveszi a belső őrséget és a földesúri palota védelmét, mind a faluban maradnak.

A földbirtokos meg tudja, hogy a törökök tárgyalókat küldenek Écskába, akiknek fogadására a saját kíséretével indul. A megbeszélthelyen, Orlód irányába kerül sor a török lovasok és Lázár Lukács találkozására, melynek során biztosítékot kap, hogy a birtokát és a falut megóvják a háborús rombolástól, a hála jeléül a földesúr családjának a törökökkel való múltbéli jó viszonya miatt. Tessék, itt a drága jutalom a Lázár családnak azért, hogy a temesvári pasának hűséges szolgálatokat tett a múltban. Néhány nappal később, október 17-én és 18-án a törökök áttörnek a Temes folyó hídvédelmét, de Radivojevics György (Đorđe Radivojević) kapitány háromszáz katonájával visszaverte a támadást, így visszahúzódsra kényszerítette őket. Ebben a kíméletlen, szemtől szembeni harcban halálosan megsebesült a bátor kapitány. Az ő hősi halála emlékére, vala-

* Szerbből fordította Letenyei Bea

mint azért, mert megakadályozták a törökök Közép-Bánságba történő behatolását, a Temes jobb partján, a mai nyári úton, amely Lukácsfalvából (Lukićevo) vezet Tamaslakába (Tomaševac), a hála jeléül egy emlékmű áll. Az emlékműbe szláv egyházi és latin nyelven ez van bevésvé: „A nagyon bátor és nemes Đorđe Radivojević császári kapitány 1788-ban a hatalmas és erős ellenséggel szemben ezen a helyen halt hősi halált, amelynek emlékére az országnak elkötelezett nemzetfelei emlékművet állítottak. 1823.”

A török sereg üldözéséhez csatlakozott saját lovasaival Lázár János is, és a magyar huszárokkal együtt egy rö-

videbb ütközetben megverték mintegy negyven páncélost, akik nagy részét lekaszabolták. A törökök ellen folytatott háborúban tett szolgálataiért a bécsi udvar nemesi címet adományozott Jánosnak.

Az akkor harminc éves Lázár János apjával fokozatosan tanulta a földesúri „tudományt”. Folyamatosan Écskán tartózkodott, és lassan átvette a birtok vezetését. Nem sokkal azután, hogy a falu megmenekült a törökök megszállásától, 1793-ban három hónap alatt elhunytak a szülei, Lázár Lukács és felesége Szibilla. János átveszi a birtok vezetésének terhét.

Folytatjuk

Dr. Izsák Sámuel – Sztranyiczki Mihály

A szamosújvári Szentháromság gyógyszerház

(5., befejező rész)*

1900-ban: Az egeresi *Szilágyi Lajos* kérte a második gyógyszerház megnyitására vonatkozó jogosítvány megadását. Ezt a kérvényt is elutasították. Szamosújvár város gyógyszerész polgármestere ismét kénytelen volt kifejezni véleményét a megye főispánjának címzett emlékiratában. Ebben a levélben Placsintár felsorolta a valamennyi kérvényre adott elutasító negatív választ, melyeket a második gyógyszerház megnyitását kérvényezőknak juttatott el. Újólag kihangsúlyozta kizárólagos jogát a szamosújvári patikára, amelyet egyébként a városi tanács ismételtelen elismert.

* (A szerkesztett változatot közöljük. A teljes tanulmány a www.magyarormeny.hu honlapon olvasható!)

Aláhúzta, hogyha a második gyógyszerház megnyitásának kérdése kerülne szóba, úgy annak joga is őt, vagy családja valamelyik más tagját illetné, az ő kiváltságát bizonyító, 1788-ban kötött megállapodás értelmében. Placsintár gyógyszerész két jogi megállapodásra hivatkozott a múltból: a) a császári és királyi helyhatóság tudomásul vette az 1788-as szerződést, és b) a magyar Belügyminisztérium 1873. május 24-én 17644-es számú átiratban elismerte a gyógyszerház reáljogi helyzetét.

Miután időrendi sorban számba vetjük a szamosújvári gyógyszerház létesítésére vonatkozó kérvényeket, valamint az azokra adott „hagyományos” válaszokat, lássuk azokat az okokat, amelyek alapján

a hatóságok, illetve a gyógyszerház mindenkorai tulajdonosai rendre visszautasították az erre vonatkozó kérvényeket. Ezek a következők voltak, és jó évszázadon át minduntalan megismétlődtek:

1. A városi tanácsnak tiszteletben kell tartania a város és Karácsonyi Gratián, illetve ez utóbbi örökösei közötti szerződést. Amennyiben nem tartanák tiszteletben a Karácsonyi Gratiánnak és lezármazottainak nyilvánított jogot, úgy annak nem kívánt erkölcsi és anyagi következményei érinthetnék a várost – vélekedett a tanács.
2. Kiváltságos jogaik védelmében a Szentháromság gyógyszerház mindenkorai tulajdonosai mindig előhozakodtak a hatóságoknak az 1788-ban kötött megállapodással.
3. Szamosújvár lakossága kis létszáma miatt nemcsak szükségtelen, de egyenesen megengedhetetlen a Szentháromság gyógyszerház létét veszélyeztető második patika létesítése.
4. A lakosság, de különösen az örmények elszegényedése és más városokba vándorlása, áttelepülése.
5. A város környéki helységek lakossága elég gyér létszáma. A megye és más megyék gyógyszerházaik is rendelkezésre állhatnak. Rendszeresen a mocsai (1862), bethleni (1868), dési és kolozsvári gyógyszerházak jönnek szóba.
6. A minél nagyobb haszonért vívott versengés kérdése – legalábbis a Szentháromság gyógyszerház tulajdonosai szerint – megoldódott, hiszen az 1823-as, majd az 1842-es rendelkezések értelmében a nagyobb városokban 4000 lakosra jutott egy-egy gyógyszerház. Más szóval: mivel Szamosújvár lakosainak száma mintegy 5000-re volt tehető – semmi sem teheti indokolttá és szükséges-

sé a második gyógyszerház megnyitását. A Szentháromság gyógyszerház tulajdonosainak a második patikát megnyitni óhajtok kéréseire adott válaszai külön csoportot alkotnak:

7. Azt állítják, hogy a szamosújvári képviselőknek a második gyógyszerház létesítésére vonatkozó 1848-as rendelkezési törvénytelenek voltak, mivel azok a gyógyszerház birtokló családdal szembeni ellenségeskedés, vagy a kérvényező és képviselők közötti barátság számlájára írandók.
 8. Ha mégis szükséges volna újabb gyógyszerház megnyitása, úgy azt nem Szamosújváron, hanem olyan községekben nyitnák, mint például Szék, Bonchida vagy Hídalmás. Elsősorban ilyenek jönnének szóba, mert ha Szamosújváron létre is hoznák a második patikát, a környező falvak lakosainak a jelenlegivel azonos hosszú utat kellene megtenniük, hogy hozzájussanak a kívánt orvosságokhoz.
 9. A lakosság érdekében jobb ügyhöz méltó ismételt buzgósággal, állhatatossággal és rendíthetlenséggel mind a városi és megyei hatóságok, mind a gyógyszerház tulajdonosa részéről felhozott okok között számos adminisztrációs és jogi utasítás, határozat, valamint döntés állott. Ezeknek mindenképpen a hön óhajtott második gyógyszerház megnyitását akadályozó, lehetlenné tevő indokokat soroltak fel. A szamosújvári patika tulajdonosainak 1865-ből származó emlékirata, megkérdőjelezve ugyan, de megemlíti, hogy a város 500 polgára helyeselte a második gyógyszerház megnyitásának szükségességét.
- Ha rendre elemezzük a szamosújvári második gyógyszerház megnyitásának

megakadályozása érdekében felsorakoztatott ürtügyeket, azoknak semmi más célja nem volt, mint a városnak egy bizonyos, méghozzá a városi ügyvitelben döntő befolyással bíró családjának anyagi és politikai érdekeit védjék. Lássuk hát ezeket közelebbről:

1/2. Ami a sokat emlegetett 1788-as szerződést illeti, már a kezdet kezdetén meg kell állapítanunk, hogy azt a legfelsőbb szervek sohasem ismerték el. A Helytartótanács (Gubernium) a szamosújvári városi tanácshoz intézett 19 004-es számmal iktatott 1864. szeptember 14-i átirata többek között pontosította: „a (városi) tanács jelentésének az a része, amely azt juttatja kifejezésre, hogy a jelenlegi gyógyszerész, Karátsón (Karácsonyi) elődjei és a tanácstagok között 1788-ban megkötött egyezmény értelmében a második gyógyszerészter megnyitása jogilag nem megengedhető, mindezzel a tanács tájékoztatására és a jövőre vonatkozólag világos, hogy a szóban forgó megegyezésnek semmi érvényessége sincs”. A Helytartótanács ilyen értelmű állásfoglalása valódi fénybe állítja a császári-királyi helytartóság 1856. augusztus 28-i intézkedéseit. Ez az 18 937/3079-es iktatószámú egyezmény elismerte és megerősítette a *Szentháromság gyógyszerészter* valós jogát, vagyis az 1788 óta a korábbi és jelenlegi örökös kizárólagos tulajdonosi jogát. Miként az mindebből világosan kitűnik, hogy nem a szamosújvári gyógyszerészter kizárólagossági jogáról, hanem csupán a család utódlási jogáról van szó. Azzal, hogy a császári-királyi helytartóság és a királyi Gubernium nem hagyták jóvá a második patika megnyitását Szamosújváron, nem az 1788-as szerződés érvényességét ismerték el, hanem egyben tiszteletben tartották a megnyitható gyógyszerésztereknek a lakosok

számához viszonyított arányát is. Ebben a kérdésben a hivatalosságok rendelkezései nem vették figyelembe a lakosság valós érdekeit, s kiskaput hagytak nyitva az átiratok értelmezéséhez, melyek újabb konkurens gyógyszerészterek megnyitását megakadályozták, nemcsak ebben a városban, azaz Szamosújváron, de még a távolabbi helységekben is.

Bizonyos, hogy a lakosság és a gyógyszerészterek száma közötti viszonyra hivatkozó rendelkezések inkább szabályozó jellegűek voltak, mintsem a kérdés megoldását szolgáló parancsoló természetűek. A helyi hatóságot belátására, valamint a már egy gyógyszerészter birtokló patikusok és az újabb gyógyszerészter megnyitni óhajtók egyetértésére bízták.

A helyi és központi hatóságok végössé határozataihoz gyakran a lakosság valós érdekeivel ellenkező okok (mint például politikaiak vagy üzletiek) járultak hozzá döntő módon. Ezt bizonyítja a szamosújvári Szentháromság gyógyszerészter egyeduralma, anélkül, hogy a patikának a magasrendű gyógyszerészeti gondoskodással semmilyen közös vonást nem mutató eredményekről, illetéktelen kedvezményekről beszéljünk. A szamosújvári Szentháromság gyógyszerészter patikusai magas fokú politikai és adminisztrációs helyzetből, nem kevésbé jelentős anyagi háttérrel rendre sikerrel hiúsították meg újabb gyógyszerészter létesítését a városban. Ugyanakkor, meglehetősen kiváltságos helyzetük azt is lehetővé tette számukra, hogy a szamosújvári és a megyei közvélemény szemében mindig a falusi lakosság egészségügyi érdekei és kívánalmi humanista megoldásnak tűnjenek. Ezt azzal érték el, hogy javaslatokat tettek a város környéki falusi gyógyszerészterek megnyitására, éppen olyan hely-

ségekben, ahonnan a vásárlók többsége származott. Ezt egyébként minden kockázat nélkül megtehették, tudva azt, hogy más gyógyszerésztereknek eszük ágában sincs falusi patikát nyitni. Ha másként állt volna a helyzet, az igénylők egyáltalán nem törekedtek volna a szamosújvári második gyógyszerészter megnyitását biztosító engedélyek megszerzésére, hanem már kezdetől fogva kérvényezték volna a patika megnyitását a környező falvak valamelyikében.

A gyógyszerészterek múltjából számos esetet ismerünk, amikor a gyógyszerészterek megnyitásához szükséges feltételeket csupán külsőleg, formailag vették figyelembe, különösen bizonyos „erkölcsi” kártalanítások biztosításával. Az újabb városi gyógyszerészter megnyitására vonatkozó kérvények esetében a szamosújvári városi tanács – jól megérthető és átgondolható okokból – mindig a város egyetelen patikája tulajdonosainak érdekeit tekintették irányadónak. Úgy tüntette fel a helyzetet, hogy a második gyógyszerészter megnyitásával egyáltalán nem kívánt helyzet állna elő. Ez „természetesen” Szamosújvár lakosságának érdekeivel ütközne szembe. Egészen másképp alakult volna a helyzet, ha pert indítanak a város ellen az 1788-as szerződés megszegése, tiszteletben nem tartása miatt, mert a magyar Belügyminisztérium sohasem nyilatkozott Placsintár Dávid gyógyszerész kizárólagossági jogának ügyében. A Belügyminisztérium 1873. május 24-i átirata, amelyre – kizárólagos előjoguk védelmére – a gyógyszerészterek gyakran hivatkoztak, nem erre vonatkozott. Csupán arra, hogy megtiltotta Beteg Bálint gyógyszerésznek új patika megnyitására vonatkozó kérvényét, amelyet „jól megalapozott okok miatt” visszautasítottak. A nagyon

diplomataikus minisztériumi átirat semmi felvilágosítást nem nyújtott a „jól megalapozott okokra” vonatkozólag, amelyek mögött a Szentháromság gyógyszerészter tulajdonosának politikai és családi kötelei húzódtak meg.

3. Szamosújvár város lakossága időközben gyarapodott és fejlődött. 1855-ben 4135, 1886-ban 4724, az 1891-es évben 5793, majd az 1900-as esztendőben már 6363 lakosa volt.¹ Tehát szóba se jöhetett az elnéptelenedés, ami gyakran bekerült az említett egykori iratokba, dokumentumokba.

4. A XIX. században az örmények anyagi helyzete egyre javult. Ez egyébként a magánjövödelmekre kiszabott adó növekedéséből is világosan kitűnik. Ez az adó 1845-ben 4500, 1898-ban 22 154, majd a század utolsó évére, 1900-ra 49 497 forintba rúgott.² A lakosság jólétét bizonyította a lakosok jövedelmének növekedése is: ez az összeg 1872-ben összesen 60 000 forintot tett ki, 1897-re viszont már elérte a 80 000 forintot is!³

5. Ami a Szamosújvár környéki falvak lakosságát illeti, közismertté vált még 1868-ban, hogy amikor Moldován Lajos benyújtotta a második gyógyszerészter megnyitására vonatkozó kérvényét, ezen helységek lakosainak száma 9000 körüli volt, és Szamosújvár felé vonzódott. Szükség esetén a szomszéd falvak által zsúfoltnak tekintett Szentháromság gyógyszerészter szolgáltatásait vette igénybe. A közügyi hatóságok azonban nem vették figyelem-

¹ Kádár József: *Szamosújvár szabad királyi város – a vár és uradalom története*. Szamosújvár, 1903. 93.

² Kádár József: *i. m.* 94.

³ Szongott Kristóf: *Placsintár Dávid, Szamosújvár polgármestere*. Armenia, XIV. évf., 1897. 9. sz., 163.

be ezt a helyzetet, amely – kétségtelenül – éppen elég valós okot szolgáltatathatott volna a második gyógyszertár megnyitására. A környék lakosságának gazdasági központja Szamosújvár volt. A várost a helyi vásárok és más gazdasági-kereskedelmi, üzleti ügyek intézése miatt nagy forgalmat, látogatottságot biztosított a helységnek. Egyébként, amikor az első világháború után a második gyógyszertár létrehozásával megszűnt a Szentháromság gyógyszertár kivételezettsége, s a korábbi állapotokhoz képest a város gazdasági élete visszaesett, mindkét gyógyszertár jól működött, mondhatni virágzott. Íme, újabb bizonyíték amellel, hogy a korábbi, a második gyógyszertár létesítésének szükségességét tagadó és vitató okok teljesen erőszakoltak, erőltetettek voltak, s kizárólag a szóban forgó Szentháromság gyógyszertár tulajdonosainak érdekeit szolgálták.

6. A gyógyszertár és a lakosság száma közötti viszonyra hivatkozó törvényes intézkedések tiszteletben tartására vonatkozó rendeletek szándékosan egyoldalúak voltak. Teljesen elszigetelten csak Szamosújvár lakosságát vették figyelembe, s nem a város környéki, gyógyszertár nélküli helységek valós helyzetét mérték fel.

7. A második gyógyszertár megnyitásának kérdése már 1848-ban felvetődött, amikor a lakosság a képviselőket az erre vonatkozó megfelelő intézkedések foganatosítására kérték fel. A Szentháromság gyógyszertár tulajdonosai kétségüket és kétkedésüket nyilvánították ki a képviselőknek adott utasítások törvényességét illetően. Viszont a dokumentumok azt igazolják és bizonyítják, hogy a képviselőknek a második gyógyszertár megnyitásával kapcsolatos előterjesztése Szamosújvár városi tanácsának 1848. jú-

nus 4-i közgyűlésén került napirendre, s azok bekerültek a szóban forgó tanács aznap üléseinek jegyzőkönyvébe. Az akkori küldötteket a nép képviselőire vonatkozó elvek tiszteletben tartásával választották meg. Úgy, hogy semmi kétség nem férhet ahhoz, hogy a második patika létesítésére vonatkozó mozgalom teljesen jogos volt, teljes mértékben a lakosság óhaját tükrözte.

8. A Szentháromság gyógyszertár tulajdonosainak az az érvelése, hogy gyógyszertárakat Szamosújvár körüli nagyobb helységekben nyissanak, valóban jogosak voltak. A XIX. század utolsó évtizedeiben néhány községben létesültek is gyógyszertárak, s a Szentháromság patika tulajdonosai a városi tanácshoz intézett levelekben pedig ezekre utaltak. Így például Bethlenben (ebben a Szamosújvártól eléggé távol – mintegy 40 km-re – fekvő községben) 1863-ban, a Szamosújvárhoz lényegesen közelebbi Bonchidán 1891-ben, míg a Kolozs megyei, Kolozsvártól keletre fekvő Mócson 1893-ban nyílt gyógyszertár. Mindebből az is kiderül, hogy a gyógyszertáraknak a Szamosújvártól lényegesen távolabbi helységekben való megnyitása nem jelenthetett volna konkurenciát a Szentháromság patika számára. Hiszen nem tudták volna megoldani a Szamosújvár körüli helységek lakosságának orvosságokkal való ellátását. Az előbbieken emlegetett gyógyszertárak megnyitását követően ezek az új patikák is gyakran látták el készletüket a szamosújvári Szentháromság patikából beszerzett gyógyszerekkel! A Szentháromság gyógyszertár tulajdonosainak az az állítása, miszerint a lakosság orvosságokkal való ellátása teljesen megoldódott, nem felelt meg a valóságnak, egyáltalán nem tükrözte a valós állapotot és helyze-

tet. Több gyógyszertár létesítése – mindekelőtt a Szamosújvárhoz közelebb fekvő községekben – valóban megoldotta volna a helyzetet. Ez azonban, sajnos nem történt meg, így Szamosújvár továbbra is vonzerőt jelentett a környékbeli falvak és községek lakossága számára, ami természetesen jelentős jövedelmet biztosított a gyógyszerészeknek. Akárcsak az orvosok – akiket szintén a városközpontok vonzottak magukhoz –, a gyógyszerészek esetében sem volt a helyzet más. Ők is szívesebben mentek nagyobb vagy kisebb városokba, ezáltal jelentős vidékek maradtak gyógyszerészek és gyógyszertárak nélkül. Érthető tehát a szamosújvári második gyógyszertár kérdését megoldani óhajító gyógyszerészek kitartó igyekezete, amely nemcsak civilizáltabb életet, de jelentős jövedelemnövekedést is kínált számukra. A szamosújvári Szentháromság gyógyszertár jövedelmezősége nagyon csábító, konkrét példa volt.

9. Láthattuk, Szamosújvár lakossága számtalanszor hallatta szavát a második gyógyszertár megnyitása érdekében. Így pl. először 1818-ban, utána 1848-ban, majd 1861-ben, amikor 500 helyi polgár aláírásával támogatta Csásusz István gyógyszerésznek a második patika megnyitására vonatkozó kérvényét. Amikor 1865-ben Bíró Móric gyógyszerész ugyanazon jog megszerzésért nyújtotta be kérvényét, hivatkozott az 1861-es esetre, amikor a lakosság is támogatta az igénylő kérését a második gyógyszertár megnyitása érdekében. A Szentháromság gyógyszertár tulajdonosai a városi tanácshoz címzett beadványukban, mintegy válaszként Bíró levelére, igyekeztek mérsékelni az 1861-es közvélemény jelentőségét, s megkérdőjelezték azokat a módszereket, amelyekkel a kérvényt tá-

mogató aláírásgyűjtés történt. Bizonyos: az aláírások jogosak és hitelesek voltak, természetesen mindez korántsem volt kedvükre az egyedüli gyógyszertár tulajdonosainak.

A Bíró kérvényének ügyében összehívott vita keretében két, kisebbségben maradt esküdt, aki nem fogadta el a tanács negatív választát, ellenvéleményt nyújtott be a királyi helytartótanácshoz, s ebben a beadványban arra kérte a hatóságot, hogy hagyja jóvá Bíró gyógyszerész kérvényét. Ezt a városi tanács természetesen visszautasította.

És a XX. század elejéig minden maradt a régiben. 1788-tól kezdődően a városi tanács, Placsintár Dávid polgármesterrel az élen, visszautasított, meggátolt minden második gyógyszertár alapítására vonatkozó kérést. Szamosújvár maradt a régi gyógyszertárával 1910-ig, amikor a Placsintár családtól a gyógyszertárat Nits János örmény származású gyógyszerész vásárolta meg, mint reáljogú patikát. A Szentháromság gyógyszertár kizárólagossági helyzete az első világháború után bevezetett román egészségügyi törvénykezés előírásával megszűnt, ugyanis a román adminisztráció nem ismer- te el és nem támogatta tovább a Szentháromság gyógyszertár kivételezettségét, kizárólagosságát. 1923-ban megnyílt a Szamosújvár második, Victória nevű gyógyszertára.

A fentiekből megállapítható, hogy a Szentháromság gyógyszertár létrejöttét meghatározó körülmények érdekes és ugyanakkor egyedi esetet jelképeznek. Az 1788-as „kegyes adomány” már kezdetétől fogva magán viselte az egyéni érdekek összekapcsolódását a közzolgálati érdekekkel.

Vége

Szász Ávéd Rózsa

Angyalok dallamán

...volt a Marosvásárhelyi Örmény-Magyar Kulturális Egyesület évzáró rendezvényének alapgondolata. Nagy Emese hárfaművész, egyesületi tag a marosvásárhelyi Állami Filharmónia hárfása „Filings” c. adventi szóló-műsorában nem klasszikusokat, hanem mindenkire szólva a filmzene, a pop és a dzsessz ismert kiválóságait szólaltatta meg. A Bernády Ház nagy és kistermét, előcsarnokát – éppen csak az udvarrészt nem – töltötte meg a szép korúak és gyerekekből álló nagyszámú hallgatóság.

Advent vallásos hangulatú, előkészítő ún. bűnbánati idő, a várakozás ideje, amikor „...megtisztul és ünneplőbe öltözik a lélek.”

A jelenlévők számára egy kis többletet is jelentett ez az este, hiszen az istenek által összeállított, legnagyobb újjal pengetett, harmóniát idéző és keltő hárfán az angyalok dallama szólalt meg. Karácsonykor, a hárfa varázsára a gyar-

ló ember lelkének gyűrődései egy picit mintha kisimulnának, és az ember befogadóbbá, jobbá is válhat. Az előadóművész kivételes képessége, közvetlen egyénisége, előadásmódja igaz ünnepel ajándékozta meg a jelenlévőket.

Év vége a számvetés ideje is. Dr. Puskás Attila egyesületi elnök köszönetet mondott mindazoknak, akik a 2010-es év folyamán segítettek az egyesület munkáját. Kiemelte, hogy a decembertől-decemberig tartó időszakban tagtársaink olyan egyéni teljesítményével találkozhattunk, mint dr. Nagy Attila alelnök utóbbi verseskötetének megjelenése, bemutatása, László Zsuzsa színművésznő „Piaf” c. önálló előadóestjei, Novák József „Erdélyi címerpajzsok Erdélyben” c. gyűjteményes kiállítása. Ők is bizonyítják, hogy az örmények nem csak a múltban, hanem a jelenben is fémjelzik a marosvásárhelyi és erdélyi magyar-örmény jelenlétet és öregbítik hírünk-nevünk a város kulturális életében.

Nagy Emese hárfaművész és Dr. Puskás Attila

Borosnyay Klára

Örmény betlehem a Hegyvidéken

A Hegyvidéki Önkormányzat az „Advent a Hegyvidéken” rendezvénysorozat keretében kezdeményezte, hogy közösségek az ünnep előtt együtt építsenek betlehemeket, amelyekkel a XII. ker. különböző helyszínein díszítik az utca képét, és a műalkotások

erősítik az itt élők közötti kapcsolatot is.

A kerületben működő Szentpéteri József Ötvös Iparművészeti Stúdió Egyesülete és a XII. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat egy örmény ihletettséggű, míves kidolgozású, igényes képző- és iparművészeti technikával készült alkotást készített. Az Örmény betlehem című műalkotás reményeink szerint méltón képviseli az örmény kultúrát a kerületben.

Mint a Szentpéteri József Ötvös Iparművészeti Stúdió elnöke, néhány személyes gondolatot hozzáfűznék, az Örmény betlehem készítéséhez. Pál János festőművész akril technikával festett óriás képéhez Blénessy Rita veszszőfonással, Urbán Zoltán a betlehem famunkáival méltó keretet varázsolt. Borosnyay Klára ötvösművész és az alkotó gyermekek érdekes térbeli vö-

rös- és sárgaréz, ezüstacél kompozíciója, a festmények áttetsző élénk színei a Szentcsalád és angyalok megjelenítése különösen az esti megvilágításban ragyognak.

E lelkes kis csapat ajándékát érdemes közelről is megnézni a XII. kerület Bűrök utca és Kempelen Farkas utca kereszteződésében álló Szent Márton kápolna mellett. Jól megközelíthető a 112-es busszal, az Ormódi utca megállójánál látható.

Kérjük az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek olvasóit, hogy a www.hegyvidek.eu/betlehem honlapon szavazatukkal támogassák alkotásunkat. Stúdióink nagy múlttal rendelkeznek a kerületben, és a szavazatukkal segíthetik a gyermekek és szüleik kézműves játszóházi foglalkozásainak ismertségét, és igazi örmény ihletettséggű műhelyeik munkáját.

Lovas Katalin

A pompás gránátalma

A gránátalmafa az utóbbi évtizedben meghódította a hobbi kertészeket, különösen a növény törpe fajtája, amely cserpes dísznövényként kapható. Virágának szépsége és gyümölcsének üdítő íze miatt évezredek óta termesztik.

Több ezer éves létének köszönhetően a gránátalmához majdnem annyi legenda és történet kapcsolódik, mint a gyümölcsében lévő magok száma. Márpedig azokból sok van. Az Ószövetség több helyen is említi. A feltehetően Iránból, vagy talán a Himálaja nyugati lankáiról származó növény föníciai hajósok révén eljutott Karthágóba, ahol jó talajra hullhatott a magja, mert ezután már „pun almaként” emlegetik, és ezt őrzi botanikai neve is: *Punica granatum*. Eljutván a hellászi szigetbirodalomba, a gyümölcs meglódította az ókori görögök képzeletét is: a szerelem, a termékenység, a barátság és a bőség szimbólumát látták benne. Hiába, a görögök nem mentek a szomszédba egy kis legendagyártásért...

A gránátalma és virága az ősi római mozaikoknak csakúgy gyakori díszítő-eleme volt, mint később a reneszánsz kori királyi palotáknak, hiszen az uralkodók számára a hatalom jelképe lett. A gránát ebben az esetben nem a harci eszközre utal, hanem a borvörös, csillogó féldrágakőre, amelynek színe meg egyezik a gránátalma magjait körülvevő gyümölcsbőrrel. Valóban, mintha apró

drágakövek gurulnának szét, amikor az ember felvágja a gyümölcsöt!

A gránátalma lombhullató cserje vagy fa, 3-4 méteresre is megnő. A már említett törpe változata (*Punica granatum nanum*) 60–100 centiméter magas lesz csupán, ezért edényes termesztésre is kiválóan alkalmas. Világosbarna ágai olyan vékonyak, hogy még a virágok súlya is lehajlítja őket. Március elején kezd kizöldülni a bokor; halványzöld, vallas, keskeny levelei üdén csillognak. A virágok általában nyár derekán jelennek meg a levelek hónaljában és a hajtáscsúcson. Eleinte vaskos csészelevelek láthatók, és amint ezek felnyílnak, kibomlanak a kezdetben gyűrött, később kisimuló kárminvörös szirmok. Aranysárga porzók sokasága ad hangsúlyt a virág közepének. A virágzás késő őszi tart, olykor kis gyümölcsöket is érlel a törpe gránátalma. A nem

törpe fajta olykor félkilós gyümölcsöket terem, feltéve, hogy védett, napos fekvésű helyre ültették. Keményebb fagyok előtt kartonpapírral vagy szalmával takarjuk a töveket. Különleges látványt nyújt az őszi lomb színe is, amely aransárgára festi a kertet.

(Lovas Katalin: *Egzotikus növényvarázs – Déligyümölcsök, botanikai ritkaságok hazai földben* (Új Ember Kiadó, Budapest, 2007) c. könyvből)

Prekrit Judit

A magyar ugartól az óceánig – érmindszenti zarándoklat 2010

November 20-án, Ady Endre 133. születésnapja alkalmából a Királyhágómel-leki Egyházközség (KRE) és a Partiumi Magyar Művelődési Céh szervezésében zarándokoltak el a költőóriás tiszteletű Érmindszentre, Ady szülőfalujába, hogy az 1957-ben megnyitott emlékmúzeum udvarán álló szobor előtt elhelyezzék az emlékezés koszorúit.

Az ünnepi rendezvény istentisztelettel kezdődött, amelyen *Forró László* egyházközségi főjegyző hirdetett ígét, a Mt 18,23-43. alapján. Vannak, akik tartoznak Érmindszentnek, népünknek, és mindeközben úgy tesznek, mintha a számadás ideje soha nem jönne el, mutatott rá az igehirdető. A templomot zsúfolásig megtöltő gyülekezetet *Balla Ár-*

Ünnepi istentisztelet Ady Endre emlékére

pád házigazda lelkipásztor a 100. zsol-tár verseivel köszöntötte. Az ünnepség Ady Endre szülőházánál folytatódott. A fiatalság is szép számban képviseltette magát a megemlékezésen, hiszen négy református iskola: a zilahi, a váradai és a szatmári gimnáziumok mellett a debreceni Ady Endre Gimnázium küldöttsége vett részt az ünnepségen.

Ady Endre faluja többet érdemel, fel kell szántani a magyar ugart, hogy sardjon az új magyar élet, jelentette ki ünnepi beszédében *Tőkés László* EP-alelnök, a KRE volt püspöke.

Az ünnepi beszédek a diákok szavatai követték, majd koszorúzással zárult az emelkedett hangulatú megemlékezés.

Ünnepség Ady szobránál

Zeneagapé az örmény katolikus templomban (Budapest XI., Orlay u. 6.)

Január 30., vasárnap a 16 óra 30 perckor kezdődő Szentmise után a családi Kirkósa quintett játszik, Kirkósa Péter vezetésével.

Mindenkit szeretettel várunk!

Szongoth

Bálintné Kovács Júlia rovata

Olvasói levelek

Mindenek előtt hálásan köszönöm a Füzetek szerkesztőinek nevében is azokat az elismerő sorokat, amelyeket az olvasók az én címemre juttattak el, és köszönjük a jókívánásokat, a további munkára buzdító szavakat, vagy egyéb visszajelzéseket.

Szívem szerint valamennyiből idéznék, de terjedelmi okokból ezt nem tehetem, hiszen mint látják a kedves olvasók, az eredeti 40 oldal helyett már többször is 60 oldalasak a füzetek!

Ebben az évben elsőként egy számomra nagyon kedves levél részleteinek élményét osztom meg Barátaimmal, Veletek.

Kérlek, olvassátok szeretettel.

„Kedves Júlia!

(...) A novemberi füzet 18-19. oldalán van Elda Grin (Grigoryan) cikke, címe: Kezek

Elszoruló szívvel olvastam el az írást. A parányi kezeiről szól, amelyek az évek folyamán ledolgozott munkáktól annyira megnőnek, megvastagodnak, hogy a fiatalkori kesztyűt már fel se tudja húzni.

Ilyen kezei voltak az én drága feleségemnek, Manikámnak, aki szintén annyit dolgozott életében, mint őt más ember.

Hatvanadik születésnapjára írtam volt egy verset. Nem irodalmi csúcs, de szívből jövő igaz írás. Mellékelten elküldöm Júliának. Ön biztosan megérti, átérzi.

Egyúttal feladok címére 200 Leit. Ebből 100-at a BTBT (Bálint Tibor Baráti Társaság) számára, és 100-at az Erdélyi Örmény Gyökerek részére.

Már nem emlékszem milyen lapban láttam egy képet a BTBT egyik üléséről, amelyen Júlián kívül ott voltak, Egyed Emese, Csávossy György- Castellumos barátom, Kötő József államtitkár urunk, stb.

Akkor arra gondoltam, hogy egy ilyen találkozón én is szívesen részt vennék, – ha egészségem és 88 évem megengedné. De hát erre már nemigen van lehetőség. Elszaladtak az évek, elszaladt az élet. A hajdan fűrgé, örökmozgó legényből lassú vénember lett.

Mindennap megköszönöm a Mindenhatónak, hogy az eszemet megtartotta, hogy szemüveg nélkül olvasok, hogy a reflexeim a régiéek.

Ugyanakkor 3 dolgot kérek az Úrtól: Egészséget, a mindennapi kenyeret és majdan könnyű halált.

Remélve, hogy levelem Júliát jó egészségben találja, kezeit csókolja szeretettel és tisztelettel

Miklós”

id. Patrubány Miklós

Nézem a kezed

Húsz éves voltál, mikor
először láttam a kezed
s ma – mikor hatvan vagy –
lehunytt szemem előtt
vonul az emlékezet.

Két piciny, rózsás,
gonddal ápoltt babakéz.
Szinte negyven éve, hogy
először – s immár
örökre, – nyúlt felém.

Akkor úgy véltem,
hogy leggyengébb részed,
– amelyet majd örökké
féltem féltessz – a
két parányi kezed.

De jött az Élet,
jötték a gyermekek
s ámulva láttam
mire nem képes
két törékeny kezed.

Lágyan simogatni
de kedvesen tudott,
és milyen erős lett,
milyen lankadatlan
amikor dolgozott.

Ó mennyit rendezett,
ápoltt, főzött, mosott,
mikor már mindenki
lepihent, s befele fordulva
békésen álmodott.

„Sárospataki Református Kollégium
Tudományos Gyűjteményeinek
Nagykönyvtára

Tisztelt Elnök Asszony!

Köszönetet mondunk azért, hogy könyvadományának köszönhetően kollégiumi Nagykönyvtárunk állományába veheti az EÖGYKE kiadásában megjelent

Gudenus János József: Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája. Bp. 2010. 971 p + 10 t. c. munkáját.

Művelődési tevékenységük áldozatos szolgálatát köszönve, kívánunk a közelgő ünnepekben áldott Adventet, kegyelemteljes Karácsonyt és reményteljes új esztendőtt.

Sárospatak, 2010. december 10.

Ph. Kiss Endre József, könyvtárnok”

(Szerk. megj.: Az EÖGYKE a fenti könyvet adományként 33 hazai könyvtárnak eljuttatta, mint minden – eddig általa kiadott – könyvet, kiadványt. A köszönőlevelek sorban megérkeznek.)

Bálintné Kovács Júlia gyűjtése

Apróságok 2011 elejére

A Kolozsvári Piarista Főgimnáziumról **Orbán István**, aki a néhai Kolozsvári Piarista Főgimnázium jogutódjának, a Báthory István Elméleti Líceumnak a rajztanára, több írásában is foglalkozik az iskolatörténettel.

Egyik írásából, a néhai rajztanárokat bemutatóból „ollóztam” ki a következőket:

1940 szeptemberétől Debitzky István, a gimnázium rajztanára, szerteágazó közművelődési tevékenységet is kifejt.

Keszy Harmath András VII. o. t. szénrajza gipsz minta darab után, 1941, (Debitzky István tanítványa)

Már az első évben megalakult Debitzky István vezetésével a Rajz és Művészeti Szeminárium, az újjászervezett Pázmány Önképzőkör szakosztályaként. 32 tagja hetente kétszer, péntek és szombat délután gyűlt össze a rajzteremben, síkformákat, nagy- és kis-térformákat, szénrel és krétával gipszfejeket, arcképeket, mozgástanulmányokat rajzoltak, és vízfestést tanul-

tak, az elkészült munkákat kiértékeltek. A tanév végén júniusban rajzkiállítást rendeztek az órákon és a szemináriumokon készült rajzokból tanmenetszerű összeállításban. **Már ekkor kitűntek és dicséretben részesültek Darkó László (utóbb festőművész és restaurátor), Guriszatti Antal (utóbb Bolíviában képzőművész, egyetemi tanár), Keszy Harmath András (utóbb Svájcban élő képzőművész).** Az önképzőkör A XIX. század nagy magyar festői pályázatára Munkácsy Mihály, Paál László és Velasquez jelisével beérkezett pályamunkáinak szerzői Keszy Harmath András, Darkó László és Szabó Lőrinc, mindhárman hetedik gimnazisták, egyformán részesülnek a pályadíjból. Egyik emlékülésen „Janó János VII. o. t. két értékes előadásában – a magyar nép díszítőművészetéről és a magyar népviseletről – nyújtott tanulságos és érdekes képet a magyar népi művészet fejlettségéről”. Keszy Harmath András elnyeri a tanári kar művészet-történeti pályázatát Anonymus című dolgozatával.

Debitzky vezetésével a felsősök megtekintik a város történelmi nevezetességű épületeit, jártak az 1848-as Erdélyi Éreklye Múzeumban, a művészeti heteken rendezett tárlatokon, a Paál László és a Székely Bertalan emlékkiállításán és még számos jelentős képzőművészeti esemény részvevői voltak. 1942. március 15-én felavatták a gimnázium hősi halottainak emlékművét, Szervátiusz Jenő szobrászművész alkotását, amelyet a háborút követő zűrzavaros idők-

ben levették és eltűnt. Debitzky Istvánt is besorozták, kikerült a frontra és nem tért vissza az iskolába.

Holló Károly rajztanár a Piarista Gimnáziumban 1911-ben az ifjúsági Pázmány Önképzőkör festménypályázatát hirdet meg, amelyre négy tájképrészlet illetve csendélet (VII-VIII. osztály) készült. A Tavaszodik jeliségű munka elnyeri Holló Károly tízkoronás jutalmát, szerzője **Bogdánfy Géza VIII. osztályos tanuló**, a Kertrészlet és a Magyar nemes jeliségű szerzője Szolnay Sándor (a későbbi kiváló festőművész, a Barabás Miklós Céh elnöke) dicséretben részesült.

Bogdánfy Géza tanulmányainak befejezése után okleveles építészmérnök, vállalkozó volt. Később feleségét, az ugyancsak erdélyi örménymagyar Tutsek Piroska operaénekesnőt, menedzsereként segítette művészi pályáján. Meghalt 1974-ben. Egyetlen gyermekük – Bogdánfy Géza okl. villamosmérnök – 1940. november 25-én született és az idén az ő segítségével emlékezett **Bóka Gábor** és **Jánosi Ildikó** a valamikor ünnepezt művésznőről.

Szeretném hinni, hogy sokaknak szerez örömet, és nyújtok kellemes olvasnivalót írásuk újraközlésével a füzetek következő számában.

Bálintné Kovács Júlia

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben

(13. rész)

Igaz, hogy már a G betűnél tartunk az Erdélyben szolgáló örmény származású papok számbavételében, most mégis visszatérek a C betűhöz olyan valaki miatt, aki a Ferenczi Sándor könyvében nem szerepel, a Magyar Katolikus Lexikon se tesz róla említést, pedig hosszú élete során az Erdélyi Főegyházmegyében is, és máshol is szolgált.

„Kedves Julika néni!

Amint már említettem, a Szatmári Püspöki és Káptalani Levéltárban a »papi hagyományok« gyűjteményben, Capdebo Lajos atyáról találtam egy kis gyűjtemény, Gazdovits Miklós tollából a helyi újságban jelent meg.

Egy kis digitális technikával sikerült lemásolni.

Remélem örömmel fogadják a kedves olvasók!”

Következzék hát:

A Bukarestben élő Gazdovits Miklós nagyon alaposan és „belülről” ismerve a diktatúra éveiben az egyházakra is kiterjedő szigorú elnyomást, olyan dolgokkal ismert meg bennünket a *Cabdebo Lajos*ról írott szövegeiben, amit érdemes megismernie a füzetek olvasóinak is.

Így gondolta ezt Várady Lajos, Szatmáron élő örménymagyarunk, akitől az alábbi levelet kaptam:

Gazdovits Miklós

Capdebo Lajos kanonok (1913–1992) kálváriája

2001. szeptember 15-én Kolozsváron, az örmény magyarok IV. jubileumi konferenciáján, dr. Márton József, a Gyulafehérvári Római Katolikus Teológia professzora és a BBTE teológia karának dékánja, egy pontosan dokumentált és értékes előadást tartott *Az erdélyi örmény papok a latin egyház szolgálatában* címen. Ehhez a témához, mint adalékot, szeretném én is Capdebo Lajos római katolikus kanonok életét bemutatni, pontosabban, választ adni arra a kérdésre, hogy miért nem nevezték ki az örmény eredetű Capdebo Lajos római katolikus főtitelendőt a szamosújvári örmény katolikus egyházközség plébánosává?

Az Erdélybe letelepedett és Rómához csatlakozó örmények számára a pápa megalkotta az *erdélyi örmény katolikus egyház püspökségét Oxendius Verzereskult* nevezte ki püspöknek. A bécsi császár pedig bárói rangra emelte a püspököt. Ezzel a két kinevezéssel elismerték az erdélyi örmény katolikus püspökség létrejöttét és működési jogát.

1715-ben „...non sine vénen i porrecti suspicione...” („...nem mérgezés gyanúja nélkül...”) Oxendius Verzerescul püspök hirtelen meghalt. Mivel az örmények az új püspökjelölt nevén nem tudtak megegyezni, végül a pápa 1741-től a négy erdélyi örmény katolikus plébániát (Szamosújvár, Gyergyószentmiklós, Csíkszereda, Erzsébetváros) – az erdélyi római katolikus püspök személyén keresztül – saját alárendeltségébe helyezte.

Az erdélyi örmény katolikus püspökség helyreállításáért az örmények so-

kat küzdöttek. A legaktívabb „harcosuk” dr. Lukácsi Kristóf szamosújvári örmény katolikus plébános volt (1855–1876), aki az örmény katolikus püspökség helyreállításának a halogatásáért az erdélyi római katolikus püspököt „az örmény katolikus vallásnak a római katolikus vallás általi elnyelési kísérletével” vádolta meg, Lukácsit pedig a püspök „rágalmazónak” és „lázadónak” nevezte („insurrexerat”, „calumniis”). A kölcsönös vádaskodások közel két évtizedig tartottak, és az erdélyi katolikus vallástörténelemben mint a „Lukácsi–Haynald-per” ismeretes.

Az erdélyi örmény katolikus püspökség helyzete 1930. június 5-én oldódott meg, amikor az 1927-ben megkötött és 1929-ben ratifikált, a Vatikán és a román állam közötti konkordátum alapján a *Romániai Katolikus Örmények Ordináriátusa* Szamosújvár központtal létrejött. Tehát egy kisebb számú hívekkel rendelkező püspökség, egy apostoli kormányzóval az élen. *1948-ban, hogy ne kerüljenek a romániai görög katolikusok sorsára (akiknek a vallását megszüntették, a híveket és a templomi javaikat pedig a román görög ortodox egyház kebelébe utalták át), az erdélyi örmény katolikus vallás létezése és működése nem volt bejelentve. Ezért az 1948-as katalógusban az örmény katolikus vallás nem szerepel. És mivel a régi vallástörvény még ma is érvényben van, az örmény katolikus vallás működése jelenleg csak egyháziilag van nyilván tartva, de államilag nincs elfogadva.*

A papok állami alkalmazottak, és az állam fizeti őket. Számuk és fizetésük az egyházmegyék „schémájában” van feltüntetve. De a „schémák” nem fedik teljesen a szükségleteket. Ezért „schémán kívüli” papok is működnek, akiket az egyházmegyék a saját jövedelmükből fizetnek. Azonban ezek az állások bizonytalanok. Ugyanakkor 1948–1989 között a papokat csak a „megyei imputernicit/felhatalmazott” (aki rendszerint állambiztonsági tiszt, vagy állambiztonsági civil alkalmazott volt) ajánlatával és a „Directia Cultelor” „Kultusz Igazgatóság” jóváhagyásával lehetett az állásukba helyezni. Mivel az erdélyi örmény katolikus vallás/ordináriátus nem működött hivatalosan, „schémája” sem volt. Azért pedig, mert az ordináriátus két egyházmegye területén feküdt (a szatmári és az erdélyi), valamint azért, mert 1953. június 22-én *Lengyel Zoltán*, az akkori apostoli kormányzó az örmény katolikus plébániákat közigazgatásra a Gyulafehérvári Római Katolikus Püspökségnek adta át (csupán a „joghatóságokból folyó és lelki jogokat az örmény szertartású papokra és hívekre vonatkozólag” tartotta meg), egy örmény katolikus vagy római katolikus papnak egy örmény katolikus egyházközségbe történő kinevezéséhez mindkét egyházmegye előjárójának a beleegyezése szükséges volt. Ugyanakkor, mivel az egyházmegyék paphiányban szenvedtek, és örmény katolikus papokat nem kaptak, egy római katolikus papnak örmény katolikus állásba történő kinevezése a római katolikus egyházmegye részére egy római katolikus pap elvesztését, illetve, a „schémában” egy üresen maradt helyet jelentett, amitől a két egyházmegye előjárója vonakodott. De

hogy az örmény katolikus hívek mégse maradjanak lelkipásztor nélkül, egy-egy ugyanazon helységben működő, általában idősebb római katolikus papot az örmény katolikus hívek lelki gondozásával is megbíztak. Ez a helyzet napjainkban is fennáll.

Capdebo Lajos római katolikus kanonok a saját és egyenes férfiúi leszármazási ágán az egyik leghíresebb és leglombosabb családfával rendelkező, ezért mondhatni, az összes erdélyi örmény családdal rokoni helyzetben lévő Kabdebo/Capdebo örmény család utolsó sarja volt. Ősei a Krím-félsziget északi szomszédságában lévő *Uhan* nevű helységből, mint nemesek jöttek Moldvába. Majd innen (Botosani-ból) Erdélybe. 1685 körül Erzsébetvárosra telepedtek le. A város irattárában először egy *Kabdebo Kristóf ab Uhan* nevű örmény nyel találkozunk (sz. 1674. Botosani, +1701 Erzsébetváros), akinek az egyik unokája: *Kabdebo Jónás ab Uhan* (felesége *Patrubány Anna*) volt az, aki 1790 körül a bánsági *Baraczházán* (Temesvártól 35 km-nyire északnyugatra) nagy kiterjedésű mocsaras területet vásárolt. Ennek a négy fia 1802-ben megszerezte az „armális” (vásárlás alapján kapott) nemesi címet, címerrel és a „baraczházi” előnévvel. A felmutatott eredeti iratok alapján a nemesítési oklevélben nevüket *Capdebonak* írták, míg az azokét, akik valamivel később *Talpason* (Szalontától 20 km-nyire délkeletre) vásároltak mocsaras területet, a nemesítési oklevélben, magyarosított formában, *Kabdebónak* írták. A négy nemességet szerző fivér közül, férfiúi egyenes ágon, *Baraczházi Capdebo Ferenc*, *Capdebo Lajos* kanonok ükapja, *János* a dédapja, *Lajos* a nagyapja,

II. Capdebo János és Kosztovics Eugénia pedig a szülei voltak.

Capdebo Lajos római katolikus kanonok 1913. december 18-án *Baraczházán* született. Temesváron tanult. Eleinte szerzetesi pályára készült, de a körülmények, valamint *Neubauer Feri* barátja befolyására, „aki nélkül nem tudta volna a teológiát elvégezni, és akit testvéreként szeretett”, a papi hivatást választotta. Szegeden végezte a teológiát és 1937-ben *Glattfelder Gyula* püspök szentelte fel. A pappá szentelési ceremónia után két tanára: Szentivány és Dávid professzorok odajöttek hozzá, és a következőket mondták: „*Kegyed, Domine Capdebo örmény rítusú pap, mert szertartást hivatalosan nem változtatott*”. Ezekből a szavakból azt lehet érteni, hogy az apai elődei, valamint ő is örmény katolikusoknak voltak keresztelve. Volt tanárainak szavai egész életében folyamán követték, és egy bizonyos pillanatban a célkitűzéseit is határozottan befolyásolták.

Papi működését *Csanád* megyében kezdte. Majd 1945-ben *Scheffler püspök* a szatmári egyházmegyébe hozta át. 1945–1948 között *Kassán*, mint *Vécsey Aurél* főpap titkára működött, majd 4 éven keresztül *Lengyelország*-ba kapott kiküldetést. 1952-ben visszatért *Szatmárra*. De mivel már gyerekkora óta a német nyelvet tökéletesen beszélte, és mivel a szebeni egyházközség nagy, és abban az időben hiány volt a németül is tudó papokban, „kölcson” adták az *Erdélyi Egyházmegyének*, a *nagyszebeni egyházközség* keretében. Itt, mint „schémán kívüli”, „preot suplinitor-ajutor” (kisegítő helyettes pap) működött. Feladatai közé tartozott

„több mint 19 község, különösen szász katolikusainak a lelki gondozása, akiknek pap nélküli templomaik voltak”, mint például: Nagydisznód (Heltau), Holmány (Holzmengen), Felek (Frech), Nagytalmács (Talmesch), valamint Mikeszásza, Kiskapus, Hosszúaszó, Szentágota, Verestorony, Vízakna, Orlát stb. A lakása Holmányon volt, amiért paptársai „*Civis Holcmanius*”-nak is nevezték.

Kötelességét erős akarattal, nagy öntudattal és erőfeszítéssel végezte, amiért mind a hívek, mind a felettesei elismerését és szeretetét megnyerte. A télen nyáron történő „ingázása” azonban teljesen kimerítette. Tekintettel arra, hogy a „kölcsonbe” adása már a 12. évet is elérte (1952–1964), mind „hangosabban” kérni kezdte a Szatmárra történő „hazaengedését”. Erre az is készítette, hogy megszabaduljon a szebeni „felhatalmazott leskelődésétől”. Alkatilag lobbanékony, könnyen és hamar felidegesíthető személy volt, aki alkalomadtán, ha illedelmesen is, de határozottan meg-megmondogatta a magát úgy az állami szervek képviselőinek, mint az egyházi feletteseinek. Ezért a „felhatalmazott” részére „om-problemá” („nehéz-ember”) volt, akit – mai kifejezéssel mondva – „monitorizálni” kellett, vagyis állandóan megfigyelni. Az egyházi felettesei részére pedig „*Civis immodestus*”-t („kényelmentlen egyént”) jelentett.

Ehhez hozzáadódott az is, hogy még 1942-ben *Zsófia* nevű nagynénje halála után, *Olaszország*ból egy komoly pénzösszeget örökölt. Ugyanis *Zsófia* egy *Benno Formentini* nevű olasz grófhhoz ment feleségül. De a hozományát csak azzal a feltétellel kapta meg, hogy amennyiben gyermektelenül hal

meg, akkor a hozományát az unokaöcsnek (húgnak) vissza kell adni. Egy ilyen unokaöcs Capdebo Lajos volt. De a háború miatt a per 1952-ig tolódt, és több évig tartó külföldi levelezést és külföldi rokonokkal történő összeköttetést követelt. Akkor pedig minden román állampolgár részére az idegenekkel fenntartott kapcsolat a legnagyobb „véteknék” számított. Capdebo Lajos az egész világon, különösen a „kapitalista” országokban szétszóródott rokonaival is levelezett. És mindezeknek a „koronájaként” Capdebo Lajos egy régebbi örmény fejedelmi család trónra lépési kísérleteinek a szimpatizálója is volt. Az utolsó leveleiből kitűnik az, hogy összeköttetésben volt az 1918-ban létesült, és 1991. március 7-én, 18.00 órakor, a budapesti Astoria Szálló Károly-különtermében újraalapított „*Royal Armenian National Liberating-Front*” budapesti szervezetének a főnökével: *Gr. Lehkanjan Karapet Boloz* úrral, aki ugyanakkor *A. de Bagratuni* őfelsége titkára is volt. Mindezekért Capdebo Lajos az állami biztonsági szervek különös figyelmének „örvendett”.

Nem részletezzük a mind erősebbé vált „hazatérési” kérelmeit, melyek 1963 végén a *Márton Áron* erdélyi püspökhöz és *dr. Czumbel Lajos* szatmári kormányzóhoz intézett leveleivel kezdődtek. Az ügy nehezen ment, mert *Márton Áron* püspök nem akart volna megválni egy nagy munkaerejű és szeretett paptól, a „felhatalmazott” pedig nem akarta azt, hogy Capdebo Lajos a felügyelete alól „kisiklódjon”, és különös helyzetével a szatmári egyházmegye papjait is „megfertőzze”. De mivel *dr. Czumbel Lajos* kormányzó is közbelépett, és papjának a hazaengedését

szorgalmazta, 1964. június 9-én *Márton Áron* püspök megköszöni Capdebo Lajos lelkésznek a 12 évet tartott eredményes munkálkodását, és közli vele a következőket; „1964. augusztus 1-jével kezdődőleg a szebeni egyházközségben volt feladatai alól felmentem, és a szatmári egyházmegye rendelkezésére bocsátom”.

Capdebo Lajosnak nagy volt az öröme, és nem is gondolt arra, hogy a „kálváriája” éppen hogy most kezdődik. Mert nem a szebeni helyzete volt – szerinte – „szervezésileg lehetetlen”, valamint a munkálkodása szempontjából „pokoli állapot”, hanem az lesz a valóban „pokoli állapot”, ami ezután következik. Ugyanis a „felhatalmazott” semmiképpen sem akarta megadni a beleegyezését ahhoz, hogy Szatmárra költözzön. Ezért, ha eddig arra kérte a püspök urat, hogy hazaengedje, most arra kellett, hogy megkérje, hogy: „a felhatalmazott beleegyezésének a megérkezéséig engedje meg azt, hogy egy Szeben környéki, üresedésben lévő plébánián, mint vendégpap meghúzódhasson, és a legnagyobb csendben viselkedve papi kötelességeit végezhesse”. *Márton Áron* ezt megengedte.

De az idő telt, *dr. Czumbel Lajos* kormányzó pedig sürgette a hazajövetelét, mondván: „a tervezett visói állás már betöltött, és az egyházmegye schémájában már csak a nagykárolyi II. plébánia 2. számú segédlelkészi állása üres. Jöjjön minél hamarabb, mert már úgy várják, mint a Szentlelket.” Féltve attól, hogy nehogy azt az állást is elveszítse, *Nagykároly*-ba sietett. De ott egy vasárnapi bérmálás alkalmával a szatmári „felhatalmazottal” találkozott, aki azzal a kérdéssel: „Ön mit keres itt?”,

valamint ezekkel a szavakkal: „Kérem, menjen azonnal vissza Szebenbe”, finoman visszatessékeltte. Nagyhamar vissza is ment. Ismételten kérni kellett Márton Áron püspököt arra, hogy „folytathassa szebeni, legnagyobb csendben történő meghúzódását”. De a püspök egy jobb megoldást talált: kiadta az 1964. évre szóló szabadságát, így egy hónapon keresztül szabadon lélegezhetett.

Iyenképpen az úgy 1964. október 5-ig elhúzódott, amikor Lengyel Zoltán szamosújvári örmény katolikus plébános és 1940. június 30-ától kezdve a romániai katolikus örmények ordináriátusának az apostoli kormányzója meghalt. Mivel úgy eredetileg, mint papi jó hírre vért, Capdebo Lajost a legalkalmasabb papnak gondolták, valamint azért, mert tudták azt, hogy a Károlyba történő át-helyezése még nincsen perfektálva, a szamosújvári örmény katolikus plébánia egyháztanácsa azzal az ajánlattal, hogy „fogadjon el az árván maradt egyházközség plébánosi székét” Szebenben, Capdebo Lajoshoz egy két személyből álló küldöttséget menesztett. Majd 1964. november 2-án levélben is felkérte az állás elfoglalására, esedezvén azért, hogy: „a tisztelendő úr szíveskedjék mindent elkövetni azon célból, hogy mielőbb megkaphassa az egyházi és a világi hatóságok engedélyét örmény katolikus plébániánk vezetésére. Mi pedig türelemmel várjuk és imádkozunk azért, hogy mielőbb itt üdvözölhessük.” A meghívást Sahin Bertalan, az újonnan megbízott apostoli kormányzó is, úgy Capdebo Lajos tisztelendő úrnak, mint dr. Czumbel Lajos kormányzónak írt levelében megismételte és megerősítette.

Ez a helyzetváltozás Capdebo Lajosnak a terveit hirtelen és teljesen megváltoztatta. Az örmény eredet öntudata, mint a fúvó szél által lánggra lobbantott lappangó parázs, kitört belőle. Úgy Márton Áron püspöktől, mint dr. Czumbel Lajos kormányzótól kihallgatásokat kért. És levelekben is, ősi örmény eredetét családfai vázlatokkal bizonyítva, mint szerinte is az erre legmegfelelőbb személyt, a szamosújvári örmény katolikus plébánosi állásba történő kinevezését kérte. Ugyanakkor azt sem felejtette el hangoztatni, hogy minden örmény eredete ellenére ő „milyen magyar, és még hozzá milyen magyar!”. Mindezek ellenére, a két egyházmegye elöljárója a kérések eleget tételétől vonakodott. Mert csak az hiányzott nekik, hogy a törvénytelenül működő erdélyi örmény katolikus vallás és ordináriátus problémáját az állami szervek előtt felkeverjék. És még hozzá kivel? Egy olyan pappal, aki az állami biztonsági szervek figyelmének a központjában van. De Capdebo Lajos úgy a szamosújvári egyháztanácsot, mint Sahin Bertalan kormányzót felkérte arra, hogy új argumentumok alapján, és még határozottabb hangnemben, a két egyházmegyei elöljárótól kérjék a szamosújvári kinevezését. Meg is tették, de a két egyházfő válasza továbbra is késett.

Ekkor Capdebo Lajos egy régi barátját, *Sipos Ferencet*, dr. Czumbel Lajos kormányzó titkárát kérte fel arra, hogy válaszoljon neki: mi lehet az oka a két egyházfő vonakodásának akkor, amikor egész Erdélyben erre az állásra ő a legalkalmasabb személy? Eltakarva a „vonakodás” igazi okát, Sipos Ferenc a következő választ adta: „léteznek más kombinációk is”. És hogy a dolgok még

jobban komplikálódjanak, 586/1964 október. 31-i dátummal a kultuszigazgatóság a következőket közli: „Capdebo Lajos papnak, a nagykárolyi II. római katolikus plébánia 2. számú állásába történő kinevezését, mint kiegészítő papot, 520 lejes havi fizetéssel, helybenhagytuk”. Ennek a jóváhagyásnak az alapján Márton Áron püspök a következő sorokat küldte Capdebo Lajosnak: „... Örömmel vettem tudomásul azt, hogy az új állomáshelyét elfoglalhatja”. A tisztelendő úr a célzást megértette, és hamarosan el is ment Nagyvárolyba. Nagyvárolyban a hivatása gyakorlása közben tovább folytatta az erősködését a szamosújvári örmény katolikus szék elnyerése érdekében. Mivel kérése még az előbbiekhöz hasonló meghallgatásra sem talált, úgy Márton Áron püspököt, mint dr. Czumbel Lajos kormányzót finoman, de hevesen megtámadta és a következő szavakkal egyenesen megfenyegette: „... Az a vád a nyugati egyház ellen, hogy mindenhol latinositani akar, megcáfolandó lehetne azzal, ha egy örmény származású latin papnak kellett volna visszatérnie az örmény rítusra... (ez az eset) iskolapéldája annak, hogy a latin egyház mindent ellatinosít, ami vele egyesül... Az Erdélybe szakadt örmények ügyéből egyszer még egy nagy per lesz... Ami mostan következik, az lehet, hogy a Consilium Diacensanum elé kerül!”

De az élet menete Capdebo Lajos elé egy új eseményt hozott. Ugyanis az, amit Sipos Ferenc titkár, mint perspektívát, már régebben tudott, a tervezett idő előtt napirendre került. *Ft. Lőrincz János* püspöki tanácsos és a Nagyvároly melletti Kálmánd község plébánosa súlyos szívbeteg lévén, valamint az élet-

kora miatt nyugdíjas állapotban volt, de paphiány miatt nagy erőfeszítéssel és önfeláldozással folytatta lelkipásztori hivatását. Megtörtént az, amikor egy haldoklóhoz sietett, súlyos szívrohamot kapott. Még volt annyi ereje arra, hogy a haldoklónak feladja az utolsó kenetet, amikor is a haldokló ágya mellett szívinfarktusban meghalt. Ennél szebb hallat az Istentől egy pap sem kérhetett. Eredményes működése és öntudatossága által, valamint az eseményből kifolyólag, a kálmándi hívek még ma is „szentként” emlegetik. Az így, idő előtt megüresedett kálmándi plébánosi állást a szatmári egyházmegye elöljárósága pályázaton meghirdette. A pályázók közé, még eleinte, Capdebo Lajos is be volt számítva.

A tanulmányozott dokumentumokból nem tűnik ki az, hogy Capdebo Lajos valakinek sikerült a „szamosújvári terv” kilátástalanságáról felvilágosítani és meggyőzni, vagy ő jött erre rá. Mindenesetre, 1964. december 23-án, a szamosújvári örmény katolikus egyháztanácsnak a következő nyilatkozatot küldte: „...A legszomorúbb szívvel kijelentem, hogy a szamosújvári örmény szerzetes rómái katolikus plébánia betöltésére vonatkozó pályázatától visszavonulok”. 1964. december 28-án pedig dr. Czumbel Lajos kormányzóhoz intézett levelében, miután „a szamosújvári terv által kiváltott heveségéért” bocsánatot kért, a következőket írja: „...Tisztelettel benyújtom a pályázatomat a Ft. Lőrincz János püspöki tanácsos úr elhunytával elárult kálmándi plébánia elnyerésére”. A hír kétféle visszhangot váltott ki. A két egyházmegye elöljárósága körében „szélcsendet”. Ellenben Szamosújváron „nagy vihart”: „senki sem tudta volna

jobban elrontani a karácsonyi szent ünnepeket és az új év közeledtét”, „kétfelé beszélt”, „elárulta őket, mint Júdás Krisztust!”, „az ősei megfordulnának a sírjukban, ha megtudnák azt, hogy feladta a harcot és megadta magát”. A honfitársai véleménye által lesújtva, valóban a „legszomorúbb szívvel”, de öntudatos kötelességérzettel és erős akarattal folytatta a károlyi papi hivatását. A „szamosújvári terv” mégiscsak kedvező megoldási lehetőségéről *Gergelyfy Nándortól*, az újonnan kinevezett szamosújvári örmény katolikus plébánostól kapott levele után végleg lemondott: „... főtisztelendőséged idevaló dispozióját teljesen elejtették úgy, hogy ebben nyugodjék meg, mint ahogyan én is megnyugszom abban, hogy nyugdíjas létemre végkimerülésig helyt kell álljak”. Valóban, végkimerülésig helytállt, mert mint súlyos beteget, alig (1973-ban) helyettesítették *Sáska Jenővel*.

1965. január 15-én, dr. Czumbel Lajos kormányzó Capdebo Lajoshoz intézett levélben ez áll: „...örömmel értesítem arról, hogy a szatmári Egyházmegyei Szentszék titkos szavazással és egyhangúlag *kálmándi plébánosnak megválasztotta*. Új helyét azonnal foglalja el.”

Capdebo Lajos kanonok nyugdíjazásáig (1982. október 1.), és még három (tehát összesen 20) éven keresztül vezette a kálmándi plébánia ügyes-bajos dolgait. 1974-ben „tényleges kanonoki” rangra emelték. 1983-ban a hűgához, Magdolnához (özv. Moldován Istvánnéhoz) Szatmárra költözött. A hűga részéről rokonai Tárnokon élnek (Moldován Brigitta szülésznő, M. Antónia divattervező), valamint Nagybá-

nyán laknak (Moldován Ignác, Blanka, Balázs).

A „szamosújvári terv” sikertelensége miatt magára vont „szamosújvári neheztelést” *Az erdélyi örménység története* címen írt rövid, de tömör dolgozatával próbálta kiengesztelni, mely a *Keresztény Szó* 1991-ben megjelent számában látott napvilágot, mint pályafutásának az utolsó munkája. Nehezen fejezte be a dolgozatot, mert írógépelés közben a keze izmai mindinkább bénulni kezdtek. Sajat magát, egy fennmaradt lapon, kézzel írásra a következőképpen biztatta: „Megkíséreljük a kézzel való írást... Már nem megyen...” Hátha mégis megyen... Lassan és keveset, keveset, de mindent meg kell szokni... Nincs mit csinálni... szokni!... Nem szabad feladni a reményt!” Ezek voltak az utolsó közötti kézzel írt, fennmaradt szavai is.

Capdebo Lajos kanonok Szatmárnémetiben 1992. május 8-án visszaadta a lelkét Teremtőjének. A szatmári hídon túli római katolikus temetőben van eltemetve. Életének az eseményei és munkálkodásának az eredményei az erdélyi magyar örménység és az erdélyi örmény katolikus vallás történetének az egyik aranyozott láncszemét képezik. A nála őrzött ősi családi dokumentumok, a saját irattárának, valamint a saját levelezési gyűjteményének tanulmányozása több, ma is létező erdélyi (és nemcsak erdélyi) magyar, örmény problémára vet fényt. Ezért az adattár egy külön és részletes, ezekről a problémákról szóló dolgozat kidolgozásának a szükségességét veti fel. *(Megjelent a Szatmári Friss Újság, 2002. május 9., 10. számában, a Szatmári Püspöki és Káptalani Levéltár gyűjteményéből.)*

Folytatjuk

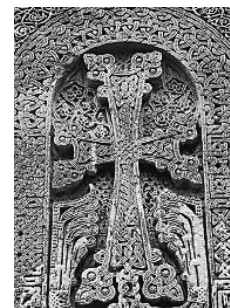
Örmény utakon Örményországba 2011. augusztus 4–12.

1. nap: örmény királyok és kolostorok napja

Érkezés a jereváni Zvartnots reptérre. A szállás elfoglalása után *Garniba* kirándulunk, ami az örmény királyok nyári rezidenciája volt. Megtekintjük a híres *Mitras-szentélyt*. A második nap az ősi örmény stílusú kolostorba, *Geghardba* utazunk, ami 2000 óta a világörökség része, és a hagyomány szerint Világosító Szt. Gergely alapította. Csodálatos *kőkeresztek* (*khachkar*) láthatók a sziklába vájt templom és kolostorépület mellett. Egy *vendéglőben* helyi ízekkel és a *Lavash*-sal, az örmény kenyérral ismerkedhetünk meg. A jereváni szálláson reggelit és vacsorát kapunk.

2. nap: az örmény őstörténet és kortárs kultúra napja

Jereváni városnézés keretében megtekintjük *Erebuni várát* a királyi termekkel. A főváros déli részén fekvő vár Örményország őslakosainak, az *uratrak* központi székhelye volt. A várlátogatás után *Világosító Szt. Gergely* katedrálisat tekintjük meg, ami 2001-ben épült örmény építészeti remekmű, majd

a *Matenadaran* könyvtárba látogatunk, ahol az ősi kéziratokat tekinthetjük meg. A templomlátogatás után a *Genocídium Múzeumához* látogatunk, majd a szörnyűségek „tompításá-

ra” a híres *Ararat Konyakgyárat* látogatjuk meg, *kóstolással* egybekötve. Vacsora a nemzeti „*Mi világunk*” vendéglőben, ahol helyi ínycségek és örmény népzene vár. Esti séta a *Köztársaság Téren*, csodálatos épületek és zenélő szökőkút mellett.

3. nap: az apostoli örmény egyház napja

A reggeli után az örmény apostoli egyház Rómájába, *Ecsmiadzinba* utazunk, ahol megtekintjük a katedrális, I. Vasgen romániai származású örmény katolikus székét. Ezután *Szt. Hripsime* és *Szt. Gajane*, *Shoghakat* a Diocletianus idejében mártírhalált halt nők mauzóleumát és templomait látogatjuk meg, amelyek a legelső örmény templomok közé tartoznak. Felkeressük Bodurián János szépvízi plébános sírját. Ezután a *Zvartnots* körtemplomot látogatjuk meg, ahol a hagyomány szerint Világosító Szt. Gergely és a későbbi kereszténységet elfogadó III. Tiridát király találkozott. A szállásra való visszatérés után a „*Kilikia*” vendéglőben vacsorázunk népzene mellett.

4. nap: Világosító Szt. Gergely napja

Reggeli után *Khor Virap* erődített kolostorába utazunk, ahonnan csodálatos kilátás nyílik az *Ararát* két csúcsára, a Sisre és a Masisre. A kolostorban raboskodott földalatti tömlöcbe vetve Világosító Szt. Gergely, a tömlöc látogatható. Ezután a *Noravank* monostorba utazunk, ami a középkori örmény építészet és kultúra remekműve és egy csodálatos kanyonban fekszik. Majd az *Areni* borpincészetbe utazunk, ahol a legfinomabb örmény borokat kóstolhatjuk meg.

5. nap: az örmény tenger napja

Reggeli után a *Sevan* tóhoz utazunk, ami az ország legnagyobb tava és a világ legmagasabban fekvő tavainak egyike. Itt található az ország egyik legszebb kolostora, a *Sevanavank*. Ezután a sűrű tölgyfaerdőben rejtőző *Haghartsin monostorba* utazunk, ahol sok szép és érdekes kőkeresztet láthatunk.

6. nap: az örmény katolikusok napja

Reggeli után az ország második legnagyobb városába, *Gyumriba* utazunk, ami Shirak tartományban fekszik. Itt található az örmény katolikus püspökség is. Ezt követően a *Nemze-*

ti Múzeumba megyünk, ami egy hagyományos örmény házban található. Ezután a *Zitoghtians* család régi házát tekintjük meg, ami híres uszodájáról és sörfőzdéjéről. Jereván felé megnézzük *Harichavank* 7. századi kolostorát.

7. nap: reggel korán a reptérre utazunk.

Ár: 450 Euro / fő Egyszemélyes pót-díj: **190 EUR**

Indulás min. 30 fővel!
Jelentkezési határidő: 2011 április,
200 Euro befizetésével.

Szállás: 3* szállodában, Jerevánban.
Ellátás: félpanziós.

Az ár magába foglalja: szállás, szállítás, a megjelölt étkezések, helyi idegenvezetés, belépők, Garniban kórus-belépőt, egy jereváni koncertet.

Nem tartalmazza: repülőjegy, biztosítás, italok, vízum, itthonról a reptérre való szállítás árát, és egyéb személyes költségeket.

Idegenvezető: dr. Puskás Attila, Marosvásárhely és helyi idegenvezető

Repülőjegy: Budapesti indulással, a jegy ára kb. 460 Euro lesz. Helyet csak akkor lehet lefoglalni, amikor összegyűlt a 30 személy!

Jelentkezni lehet:

Budapesten dr. Issekutz Sarolta aszszonynál, telefon: +36-702744644

Gyergyószentmiklóson Gergely Imrénél az örmény katolikus plébánián

Marosvásárhelyen Dr. Puskás Attilánál, telefon: +40-742181537, akitől információ is lehet kapni a részletekről.

Részletek a következő lapszámokban!

Ifj. Gabányi János:

Balázs-Bécsi Attila „A szamosújvári magyar-örmény katolikus temető monográfiája” című könyvének névmutatója (8., befejező rész)

A név után levő szám a monográfiában megjelent oldalszámot jelöli, független attól, hogy szövegben vagy képaláírásként jelenik meg az illető családnév síremléke a kötetben.

391. Urmánczy Avedum 58	402. Voith Aurélia 76	412. Dr. Zabulik Lászlóné sz. Todorfy Julianna 68
392. Urmánczy Erzsébet 82	403. Voith Dániel 73	413. Id. Zachariás József 83
393. Veiszhaupt Józsefné sz. Todor Mária 73	404. Voith Márton 73	414. Id. Zachariás Józsefné sz. Molnár Mária 83
394. Veress Róza 83	405. Dr. Voith Mihályné sz. Kovrig Erzszi 76	415. Ifj. Zachariás József 83
395. Verzár 30,110	406. Voith Miklós 76	416. Ifj. Zachariás Józsefné sz. Bercsán Zseni 83
396. Verzár Anna 68	407. Voith Miklósné sz. Papp Mária 76	417. Zachariás Miklós 79
397. Özv. Dr. Verzár Jánosné sz. Korbuly Mária 32	408. Voith János 42	418. Zachariás Rózi 83
398. Id. Verzár Joachim 30	409. Waller Lajos 62	419. Zakariás Róza 72
399. Verzár Katalin 54	410. Waller Lajosné sz. Onucsán Rozália 62	
400. Virág Aurélia 30	411. Yvellmanné, sz. Kiának Veronika 41	
401. Virág Benedekné sz. Gecző Katalin 30		

Az együtt ünneplés öröme

(Írásunk a 2-4. oldalon)

A kép jobb szélén Szongoth Gábor

Örmény-magyar gyermekrovat (46. rész)

Kedves örmény származású magyar gyerekek!

2011-ben is folytatjuk a szép kis történeteket az örmény őseink életéből, amikből ti, de születek és nagyszületek is megismerhetik a régi történeteket. Ha a történetek végén feltett kérdésekre helyesen válaszoltok, és azt elkülditek címünkre, nyeményben részesültök. Ha még nem tudtok írni, akkor rajzoljátok le a történetet, születek és nagyszületeket biztosan segítenek nektek.

Leveleiteket várjuk emailon: ormenyvasarhely@yahoo.com, vagy postán: dr. Puskás Attila, str. Campului, 540175 Tirgu Mures, Románia

2010-ben is a legtöbb helyes választ Marosvásárhelyről kaptuk, a nyertes neve **MOLNÁR ZSÓFIA**, aki egy könyvutalványban részesült.

LÉGY TE IS A „GYÖKEREK” ÖRMÉNY GYERMEKROVAT NYERTESE 2011-BEN!

Az örmény nép felkelései

Lassan-lassan az elnyomott örmény nép öntudatra ébredt, és egyre több helyen tört ki felkelés az elnyomó törökök ellen. Örményország népét, akik nagy részt vidéken éltek, a szomszédos népek is elnyomták. A nagy Sztaltánnak nem sikerült igazságot szolgáltatni és egyenlőséget biztosítani a provinciák lakói között. Zeitun után újabb felkelési pontok alakultak ki Szásszunban, Szcsiabin – Karahisszárban, Urfában és Hagienben, és sok egyéb településen.

Szásszunban volt a legtöbb hős – olyan felkelők, akik a hegyekbe vonultak vissza, és sokáig küzdöttek az elnyomók ellen. Ilyenek voltak Antranig, Murád, Párámáz, Kevork-Cziavush, Keri, Hámázászp. Úgy segítették az örmény lakosságot, hogy a hegyeken keresztül átvezették őket a biztonságot adó Oroszországba, és így megmentették életüket.

Hogyan menekültek el az örmények a török elnyomók elől?

Receptajánlat

Gorgod

Hozzávalók: 20 dkg búza, húisleveslé, só, kevés liszt, olaj.

A szemelt búzát megdaráljuk, a húslében megfőzzük, lassú keverés közben kis rántást vegyítünk bele.

Megjegyzés: böjti napokon húslé nélkül, vízzel készítik.

(Részlet dr. Issekutz Sarolta: *Erdélyi örmény konyha, fűszerezve c. könyvből Erdélyi Örmény Múzeum sorozat 11., Kiadó: Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, Budapest 2008*)

1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1%

Közeledik az adóbevallás ideje... A törvény szerint személyi jövedelemadónk (kétszer) egy százalékát erre jogosult, bejegyzett egyházaknak, közintézményeknek, civil szervezeteknek, egyesületeknek ajánlhatjuk.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület jogosult arra, hogy személyi jövedelem-adónk 1 %-át az EÖGYKE-nek ajánlhassuk.

Tizennégy éve működő Egyesületünknek így lehetősége nyílik arra, hogy működése anyagi nehézségeit részben megoldja. Meggyőződésünk, hogy az EÖGYKE kezdettől fogva nyitott könyvként működik, hiszen minden lépésünkről rendszeresen beszámolunk az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek hasábjain.

Amik részt vesznek programjainkon, meggyőződhetek arról, hogy a tagdíjat, adományokat, a pályázatok során elért támogatásokat kizárólag kulturális és hitéleti identitásörzésünkre, hagyományaink ápolására, a magyarörmény társasági élet, a közösség megeremtésére, jobbítására fordítjuk. Kérjük, hogy jövedelemadója bevallásakor gondoljon Kulturális Egyesületünkre – ezáltal önmagára is. Hiszen azért dolgozunk, hogy magyarörmény közösségünk céljait megvalósítsa, örmény gyökereink tárgyi és szellemi kultúráját megőrizze, átadja gyermekeinknek, unokáinknak – az utókornak. Tartozunk ezzel tehetséges, tisztességes és jó magyarrá vált őseinknek, tehát önmagunknak is.

Nem kell más tennie, mint a jövedelemadó bevalláskor az APEH által rendszeresített bevallási nyomtatványon nyilatkozatot tegyen szervezetünkre.

A kedvezményezett adószáma:

18085590-1-41

A kedvezményezett neve:

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Egyúttal kérjük és javasoljuk, hogy a másik egy százalékkal támogassa a

Magyar Katolikus Egyházat, amelynek technikai száma 0011,

amelynek részegyháza a magyarhoni, történelmi örménység Örmény Szerartású Római Katolikus Egyháza.

Templomunknak, amelyet évtizedeken át Kádár Dániel apátplébános vezetett, nincs önálló technikai száma!

Köszönjük, hogy gondol ránk.
Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1%

Szent Család Plébánia gyermek színjátszó köre (cikkünk a 2-4. oldalon)

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a **pénzadományok gyűjtését** az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Pénzbeli adományok az egyesület bankszámlájára befizethetők.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye:** 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja:

a Fővárosi Örmény Önkormányzat

(1054 Budapest, Akadémia u. 1. III. emelet 338-339, telefon: 332-1791)

(felfogadás: hétfőn 16–18 óráig, fovarosiormeny@gmail.com)

és a Budavári Örmény Kisebbségi Önkormányzat

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: **Béres L. Attila**

Felelős kiadó: **dr. Issekutz Sarolta**

Munkatársak: Dr. Sasvári László, dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia (Kolozsvár),

Dr. Puskás Attila (Marosvásárhely)

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Lapzárta: minden hónap harmadik csütörtökét követő hétfő!

Nyomdai munkák: Pannónia-Print Kft.